

СЛОВО ВИПРОБОВУЄ ЖУРНАЛІСТІВ

2

ГАРЯЧА ТЕМА

ЯКЩО ТИ – НЕ
“ХОЛОП
І ПОДНОЖКА”

6

МУЗЕЙ ЧИ ДЕКО- РОВАНІЙ ОФІС?

7–9

ЧАС ДУМАТИ!

13

ТРИ ВИСТАВИ ПРО КОХАННЯ

15

До влади в Україні прийшов режим, який активно демонтує нашу незалежну державу.

Кожен з нас уже відчув на собі загрозливість соціальної та економічної атмосфери, що панує в країні. Покращення життя “вже сьогодні”, обіцяного левковірному електоратові, який проголосував за Партію регіонів і її лідера, не відбулося. Замість концентрації уваги на розв’язанні пекучих соціально-економічних проблем та підвищенні життєвого рівня збожжених громадян, правлячий режим заходився нищити українську мову, освіту, історію, культуру. Напередодні місцевих виборів коаліція зареєструвала у Верховній Раді законопроект “Про мови в Україні”. Зберігаючи за українською лише епітет “державна”, автори цього законопроекту — регіонал Єфремов, комуніст Симоненко, литвинівець Гриневецький мають реальну мету: створити інструмент витіснення української мови з усіх сфер суспільного

ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

життя всупереч Основному Закону держави, основоположним принципам європейської мовної політики і практики.

Цим документом, який узаконює тотальне зрощення, режим Януковича засвідчує, що він є прямим спадкоємцем царського і комуністичного режимів, відвертим противником української національної ідеї: освіта, наука, культура, інформаційний простір тотально русифікуються. Очевидно, гасло “Будуємо нову країну!” насправді приховує програму руйнації української нації — системо-утворюючого елемента державної незалежності України, посилює розкол між її людьми, фрагментацію суспільства, безглузду “регіоналізацію”

кожного хутора чи робітничого селища.

Цей законопроект від влади означає продовження жорстокої мовної війни проти України, проміжна мета якої полягає у критичному збільшенні асиметричної двомовності в Україні — на користь домінування мови сусідньої держави, яка цілеспрямовано поглинає Україну, повертає її до азійського простору злиднів, корупції, сваволі.

Громадяни України! Сьогодні від кожного з нас залежить, чи будемо ми українцями в своїй державі, в Україні. Не зрадьмо пам’яті поколінь наших предків, які виплекали й зберегли українську мову! Не відступаймо від демократичного вибору українського народу! Збережімо свою душу,

свою неповторність, своє рідне слово!

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка звертається до кожного з Вас, українці, із закликом написати листи протесту на адресу Верховної Ради та Президента В. Януковича, аби нагадати їм, що всі режими, які зазіхали на життя української мови, знайшли свій безславний кінець, бо в світі нема іншої країни, очільники якої самочинно розтопували б мову власного народу.

Ми віримо, що громадяни України, які послугуються російською мовою та мовами національних меншин, зрозуміють українськомовних співвітчизників і стануть на захист мови держави, яка є їхньою доброю матір’ю, захисницею їхніх громадянських прав і свобод.

Будьмо разом — Україна в небезпеці!

**Центральне правління
Всеукраїнського
товариства “Просвіта”**

Продовження теми на стор. 6

Це солодке слово свобода... Свобода думки, слова, почуття. Чи не ризикуємо нині її втратити? Адже журналісти оцінили за десятилітньою шкалою стан свободи слова в Україні в березні 2004 року — 2,4, у березні 2005-го — 7,0, у вересні 2010-го — 4,3 бали. Про це розмова Надії Кир'ян з відомими журналістами Віталієм Шевченком, экс-головою Національної ради з питань телебачення та радіомовлення та Андрієм Шевченком, народним депутатом України, заступником голови Комітету з питань свободи слова та інформації.

— Віталію Федоровичу, Ви в Національній раді з 2002 року. Розкажіть про її функції, становлення, що вдалося зробити як керівнику цього органу.

— Я був єдиним опозиціонером у Національній раді до 2004 року. Пам'ятаю ще той час, коли наші загальноукраїнські радіокомпанії ретранслювали московські програми, нічого не змінюючи.

У колишньому законі була така цікава норма, що рішення дійсні лише ті, які підписані всіма, хто брав участь у засіданні. Норма нерозумна, бо якщо хтось один голосує “проти”, він може зривати всі рішення. Але вона була. У переддень помаранчевої революції, коли визріли всі політичні конфлікти, в день засідання, я навіть у ліфт не сів: раптом через якісь технічні неполадки не втраплю на засідання, без мене приймуть якесь несправедливе рішення, і я не скористаюся своїм “правом вето”. В таких умовах ми працювали. І пережили все.

Національна рада — це спеціфичний орган у державі, справжнє мінне поле. Про неї весь час кричать у пресі, у ній ніколи не було спокою, все, що вона робить, завжди в центрі якихось політичних сучітчик.

Ще коли я був депутатом, брав участь у створенні закону про Національну раду, поправок до нього, змінилося кілька керівників.

Мені здається, що найгарячіші дебати навколо Національної ради були тоді, коли працював наш склад. У ті часи дехто говорив: “Може, в Національній раді є якісь помилки, але це орган, якого не помітити не можна, зрозуміло чого

він вимагає”. Національна рада завжди була заполітизована, оскільки її складали презентанти різних політичних сил. Попри цю обставину, коли ми прийшли, одразу провели прес-конференцію, виголосили основні принципи роботи, що до цього таким органам було не властиво. З нашим складом ми зробили Нацраду абсолютно відкритою, вели відкриті засідання в чітко визначені дні, брифінги. Брифінгів і конференцій було навіть більше ніж днів у році, якщо зважити, що їх проводили і в регіонах.

Робили засадничі речі, які посприяли становленню та розвитку українського інформаційного простору. Працювати було непросто. Наприклад, колишні оператори кабельного телебачення (тепер їх називають операторами програмної послуги) взагалі відкидали можливість ліцензування, вважали, що Нацрада до них не має жодного відношення. Але ж вони поширюють інформаційний продукт, який формує державу, свідомість, засади, принципи, суспільну мораль! На жаль, Національну раду тоді ніхто не підтримав, але самостійно, хоча й з великими зусиллями, ми досягли обов'язкового ліцензування. Потім воювали за те, щоб будь-хто з операторів програмної послуги на місцях в обов'язковому порядку включав у своє меню, яке вони пропонують телеглядачам, усі програми українських телекомпаній, чий сигнал приймають на цій території. Був страшний гвалт. Доводили, що ми знищимо галузь, що це антиринково тощо. Та й цю битву ми виграли.

Третя велика війна з операторами програмної послуги відбула-

Віталій ШЕВЧЕНКО: НАЦІОНАЛЬНА РАДА — СПРАВЖНЄ МІННЕ ПОЛЕ

Віталій Шевченко

ся, коли Нацрада наполягла, щоб прибрали з мовлення програми тих зарубіжних компаній, які не визнають українського законодавства, їхні програми до нього не адаптовані. Думаю, що жоден інший склад Нацради на таке б не наважився. Це були непопулярні кроки, але мали такий резонанс, що після нас подібні речі запровадили навіть в азійських країнах СНД.

Почалася позитивна зміна. Спочатку українське телебачення й радіо почало давати 50 % власного продукту, потім понад 50 % українськомовного. Ми зрозуміли, що погане телебачення не через те, що люди не люблять українського. Просто про нього держава ніколи не дбала. Комерційні компанії вишуквали гроші, щоб цей бізнес утримувати. Легше купити поганий російський продукт, ніж виготовляти власний. У цьому основна причина.

Ми зрозуміли, що змусити всіх одночасно виконувати закон неможливо. Тож прийняли консенсусний документ — меморандум із компаніями. Про те, як поетапно

досягти результату. За 2—3 роки ситуація змінилася. З'явилася маса компаній, які давали цілком задовільні показники.

— Як оцінюєте нинішню ситуацію?

— Зараз ми спостерігаємо відкат, бо ті, кому ми поставили заслін як порушникам не лише українського законодавства, а й дотримання європейських правил, тепер знову прийшли, мовлять і поширюють те, на що ми вказували як на неприйнятне. Колись я був єдиним опозиціонером у Нацраді. Нині від опозиції ніхто туди потрапити в принципі не зможе, політика стала цинічна. До Національної ради обрали людей, які за кваліфікаційними вимогами не вкладаються у вимоги закону. У законі написано, що це має бути фахівець у цій галузі, зі стажем роботи в ній не менше п'яти років. Нині обрані члени Нацради, які не працювали жодного дня! І всі це знали, про це говорили, однак обрали.

Нині дуже погана ситуація. Регуляторні органи заплющують очі

на все, борсаються у своїх інтересах, інформаційний простір розвивається стихійно і почався відкат. Якщо провести моніторинг протягом тижня навіть центральних телеканалів, це буде хрестоматія всіх можливих і неможливих порушень. Відповідно й на місцях.

— Що скажете з приводу свободи слова?

— Я весь час говорив, що в Україні є свобода слова. Може, й зараз є. У тому сенсі, що журналіст може знайти те джерело чи той канал інформації, через який доведе свою думку. Але загалом ситуація гнітюча.

Є речі, з якими ми, здавалося, попрощалися назавжди. Страйки журналістів перед помаранчевою революцією нібито окреслили межі, нижче якої опускатися не можна. Вірилося, що так і буде. Журналістика для України дуже багато важить. Пригадую, коли Україна пробуджувалася, письменники йшли в політику, це були національні герої. А які були черги за газетами! Прокотилося кілька революційних хвиль, пов'язаних із журналістикою, вбивством Гонгадзе, “темниками”. Сталася резонансна речі, які пробуджували суспільство. Але зараз з'ясувалося, що справа навіть не в “темниках”, а в тому, що журналісти самі готові продавати себе.

Можна боротися проти свавілля власників, чиновників чи тиску держави. Але коли такі процеси розвиваються зсередини, це ситуація тяжка. І зараз ми спостерігаємо, коли одне зімкнулося з другим. Журналісти не можуть об'єднатися, немає тієї солідарності, яку ми спостерігали раніше. Якщо це пов'язано з політичним моментом, то це переживемо. Але якщо ми виховали покоління безпринципних журналістів — такий журналіст продається за будь-якої влади.

Андрій ШЕВЧЕНКО: ТАКИЙ ЧАС ПО-СПРАВЖНЬОМУ ПЕРЕВІРЯЄ ЛЮДЕЙ

— Андрію Віталійовичу, чи можна якось вплинути на ситуацію щодо свободи слова? Як опиратися нинішній ситуації?

— В Україні будують фасадну демократію. Це дуже важливий і дуже драматичний момент. Фасад пристойний, майже європейський, а коли заглянеш усередину, там глибоко радянська суть. Це не 37-й рік, але часи застою. Зовні ніби є речі, що мають бути у європейській країні, ніби на вибори йдуть різні партії, ніби є різні телеканали, суди, які мають виносити справедливі рішення... Насправді ми бачимо, що будують монополію однієї партії, яка буде “руководящая і направляющая”, згортають демократію. Такі моменти перевіряють, як країна рухатиметься далі. Тому все те, що зараз відбувається зі свободою слова, свободою зібрань — надзвичайно важливе.

Що в такий час потрібно робити? Все починається з кожного окремо.

Журналіст знає, що все вирішується тут, на робочому місці — коли ти — навіть із диктофоном, із камерою тощо. Від того, як розпорядишся інформацією, залежить усе.

Ми у Верховній Раді зараз намагаємося провести закони, які можуть захистити цю професію. Зокрема законопроект про додаткові гарантії для захисту свободи

слова. Я зареєстрував закон про доступ до публічної інформації, який повинен відкрити інформацію, якою володіють органи влади.

Якщо ти небайдужа людина, простий глядач, також знайди спосіб чітко донести людям навколо, де чорне, а де біле, що є правда, а що неправда. Такий час перевіряє людей по-справжньому.

— Нас переконають, що тиску на ЗМІ немає. Але всі відчують зовсім інше.

— Влада нам розповідає, що нинішня ситуація не нова, мовлять, і при попередньому президенті в нас теж були проблеми зі свободою слова. Були моменти, коли журналісти виступали проти Ющенка, наприклад, коли він говорив про “найнятого кіллера” тощо. Але є кілька речей, які вирізняють нинішню ситуацію. По-перше, це фізичні напади й атаки на журналістів. Це вражаючі, неприпустимі й шокуючі речі. У Харкові зникає журналіст. Вражає цинічна реакція влади, коли харківський губернатор говорить: “Ну, ви знаєте, зникають люди, буває таке...” У Коломиї проламали голову редакторів “Коломийського вісника”, на Полтавщині стріляють у вікна газетарів, у Дніпропетровську б'ють операторів, в Херсоні — учасника прес-конференції... Це вже система. Я розумію, чому так відбувається

ся. Тому, що перед цим уся Україна бачила, як охорона президента повалила на землю й побила репортера СТБ, акредитованого на президентський захід. Це лишилося без будь-яких наслідків. Перед тим країна бачила, як в Українському домі міліція видавлювала очі репортеру Нового каналу, який намагався пройти, щоб робити свою роботу. Якщо такі речі залишаються безкарними, звідси й береться така страшна статистика фізичних атак і нападів на журналістів. Це перша ознака цього режиму.

Друга відмінність — атмосфера на телеканалах. На наших очах телеканали повертаються до практики цензури й самоцензури. Ті ведучі, які ще зовсім недавно були іронічними, саркастичними, критичними щодо влади і щодо опозиції, щодо політиків, зараз перетворюються на людей, які просто читають новини, що їм написали чи надіслали з якихось кабінетів.

І третє. Ми бачимо, що зараз влада почала свідомо працювати на згортання свободи в Інтернеті. В парламенті зареєстровано законопроект, який може поставити поза законом блогерів, інтернетвидання. Він пропонує встановлювати штраф за так звані незареєстровані інформаційні агентства. СБУ й прокуратура викликають на допит блогера Шинкаренка. Сигнал дуже

чіткий. Влада хоче показати всім, хто працює в Інтернеті: ми за вами стежимо, і коли будете щось писати в Інтернеті, подумайте, що вам за це буде. Фізичні напади на журналістів, зміна ситуації на телеканалах, атака на Інтернет — це частина єдиного сценарію. Його ціль проста: змусити журналістів боятися. Влада розраховує на те, що страх зробить свою справу. Що журналісти, які мали б проявляти характер, мати стрижень — схиляться, зламаються і почнуть співпрацювати з владою. Це велике випробування, і я думаю, що найбільше завдання зараз для кожного журналіста зрозуміти, що ця битва відбувається в ньому: чи він зламається, схилиться, зігнеться чи виявить характер і працюватиме на професію.

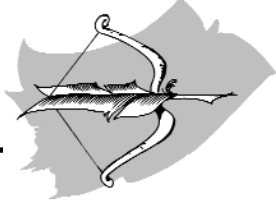
— Чи багато в середовищі журналістів таких, які здатні чинити опір будь-якому натиску, будь-якій системі, говорити правду?

— Таких людей набагато більше ніж нам здається. Згадаймо, 2004 року, коли професія була

Андрій Шевченко

майже знищена “темниками” й цензурою, на ній уже хотіли поставити хрест, думали, що в Україні журналістика ніколи не підніметься. Але в журналістстві вистачило духу на журналістську революцію. У нас дуже багато свободолюбних людей із характером, із внутрішніми цінностями, з достатньою відданістю цим цінностям. Вірю, що в нас є перспектива. Україна має особливу місію. Вона багато століть була країною свободи. Дуже відрізнялася не тільки від Росії чи

Білорусі, з якими її часто порівнюють, а й від західних сусідів. В Україні завжди дуже толерантно ставилися до різних конфесій, до різних мов. Згадайте середньовіччя, коли в нас жінки отримували освіту, а дівчинка, народжена в середньовічній Європі не могла про це навіть мріяти. Порівняйте Україну як дуже ліберальне середовище, наприклад, із Польщею, де є одна конфесія — Католицька Церква, яка робить суспільство набагато консервативнішим. Я вірю, що це дасть Україні шанс на швидкий успіх. Тому все те, що робиться в країні проти свободи, забирає в Україні майбутнє. Журналістика — це прямий інструмент, як можна зробити країну успішнішою. Хороший журналіст кожним днем своєї роботи примножує простір свободи.

— Чи є одним із засобів захисту свободи слова суспільне мовлення, про яке стільки говорять і чому воно так важко впроваджується в життя?

— Державне телебачення й радіо повинно поступитися місцем суспільному мовленню. У світі є багато різних моделей суспільного мовлення. Якщо буде суспільне мовлення, воно буде працювати на народ, а не на владу. Суспільне мовлення від державного відрізняють три речі: воно має незалежне фінансування, незалежні в кадровій і редакційній політиці.

Влада змінюється, а політики різних кольорів об'єднує одне: більшість із них не хоче віддавати контроль над державним телебаченням. Суспільне мовлення в жодній країні легко не створювалося. Знаходилися люди, яким це було не вигідно, які казали, що це не на часі. Але ті країни, які його створили, отримували пізніше важливі позитиви. Наша країна специфічна. У нас комерційні ЗМІ мають дуже погану репутацію. За останні десятиліття ми бачили, як комерційні, центральні телеканали показували жахливі приклади журналістики, перетворювалися на інструменти махрової пропаганди. Думаю, що нам треба мати хоч один телеканал, який за будь-яких обставин говоритиме правду. У світі є десятки моделей фінансування суспільного мовлення. Є канали, які фінансуються за рахунок реклами, є канали, наприклад, Бі-Бі-Сі — за рахунок абонентської плати, є канали, які фінансуються з бюджету. Таку формулу, яка найкраще підходить для України, ми знайдемо. Не треба лякатися бюджетного фінансування, якщо ми чітко випишемо правила, за якими гроші виділятимуть суспільному мовнику. Кажуть: треба запитати людей, чи вони готові фінансувати суспільного мовника. Я нагадаю просту річ: ми зараз з вами утримуємо державне телебачення й радіо. Це кілька сот мільйонів гривень щороку (бюджет успішного центрального телеканалу). При цьому не маємо жодної можливості впливати на те, що отримуємо. Дуже часто отримуємо неякісний продукт, пропаганду того, хто при владі. Це треба змінити.

Суспільне мовлення повинно створюватися на базі державного. По-перше, частотний ресурс, будинки, техніка, а найголовніше — люди. Я думаю, що багато з тих, хто зараз працює в системі державного телебачення й радіо, можуть зайняти достойне місце в майбутньому суспільному мовленні. Але той керівник, який першим очолить суспільне мовлення, повинен мати можливість сформувати свою команду так, як вважає за потрібне, не під диктовку влади.

Щоб впровадити суспільне мовлення, у нас є все. Потрібно тільки, щоб на чільних позиціях у країні з'явилися люди, які сказали б: настав час це зробити.

Від редакції. У ЗМІ з'явилися повідомлення, що голова Верховної Ради В. Литвин звернувся до президента НАНУ з проханням експертної оцінки законопроекту “Про мови в Україні”. Нагадуємо академіку В. М. Литвину, що подібну оцінку було складено ще 2006 року і опубліковано в пресі, у т.ч. і в “Слові Просвіти”. Подаємо цей документ.

Українські вчені глибоко занепокоєні провокаційними спробами деяких політичних сил використати Європейську хартію регіональних або міноритарних мов для розпалювання конфлікту всередині українського суспільства, зробити її знаряддям лінгвістичної сегрегації і поділу держави на окремі “вотчини”. Уважне прочитання автентичного тексту Хартії вказує на те, що цей міжнародно-правовий акт має на меті протилежні цілі — захистити малопоширені місцеві мови, насамперед ті, яким у близькому чи віддаленому майбутньому загрожує зникнення.

У тексті Хартії є неодноразові нагадування про те, що “підтримка регіональних або міноритарних мов не повинна здійснюватися на шкоду офіційним мовам” і немає ні слова про можливість надання будь-якій з мов, що потребують захисту та підтримки, якогось спеціального статусу на місцевому чи загальнонаціональному рівні. Тому дії тих органів місцевої влади, які самочинно проголосили російську мову “регіональною”, жодним чином не відповідають

Іван ЮЦУК,
професор, завідувач кафедри
Київського міжнародного
університету

Я уважно прочитав проект Закону України “Про мови в Україні”, розроблений народними депутатами О. Єфремовим, П. Симоненком та С. Гриневецьким, і зітхнув радісно: нарешті! Нарешті ті, хто не знають державної мови і не хочуть її знати, відчують себе повноцінними громадянами в неукраїнській Україні. А то живуть наче між абсорбентів у джунглях Африки: ні тобі книжки, ні газети, ні радіо, ні телебачення “на понятном языке”. Хоч до кого звернешся з якимось запитанням, а він тобі: “Кен гуру” (не розумію), як ото тубільці в Австралії відповідали першим англійським колонізаторам. Суцільна дискримінація. Але, як упевнений прем'єр-міністр Ніколай Азаров, “приняттям законопроекта будуть ліквідовані факти дискримінації російського мовника”.

До речі, а чому б тим “рускоязычным”, які опинилися, скажімо в Сполучених Штатах, теж не зажадати, щоб, наслідуючи український приклад щодо забезпечення прав людини, тамтешній конгрес запровадив другу державну мову — російську (запропонований Закон про мови, власне, так її й трактує в Україні, навіть як першу державну). А вже кажуть, що переселенці в Ізраїль з колишніх республік СРСР уже ставили перед своїм урядом таку вимогу. А проте ізраїльський уряд діє інакше: діти в школі перебувають майже цілий день і чуять там лише іврит. Забудеться в Ізраїлі російська мова.

У нас же, як написано в проекті Закону, “в усіх загальних середніх навчальних закладах забезпечується вивчення державної мови і російської мови”, бо, мовляв, “володіння російською мовою забезпечує громадянам України широкий доступ до здобутків світової науки і культури”. А вже українська мова, якою ще 1973 року було ви-

ЗАЯВА УЧЕНИХ — ПРЕДСТАВНИКІВ ІНСТИТУТІВ НАН УКРАЇНИ

Хартії і грубо порушують українське законодавство. Вони поглиблюють цілеспрямовано створену попередніми режимами штучну деформацію мовної ситуації в Україні, коли співвідношення української і російської мов не відповідає співвідношенню українців і росіян на нашій території. Прагнення регіональних політиків надати особливі права й переваги для однієї мови — російської неминуче обкрадає права носіїв іншої мови, в даному випадку мови титульної і державоутворювальної нації — української. А отже, і права української людини.

Кон'юнктурному маніпулюванню міжнародними угодами, підписаними Україною, слід покласти край. Для запобігання антиконституційним діям та спекуляціям на мовному ґрунті в майбутньому українська влада має рішуче відстоювати українські пріоритети як в економічній, так і в духовній галузях і передусім — пріоритет рідної для переважної більшості населення української мови. Потрібно сформувати державний орган, що має планувати й здійснювати науково та юридично обґрунтовану мовну політику, періодично інформуючи громадськість про першочергові завдання й досягнуті результати.

Мова — не просто знаряддя передавання інформації. Це — один із фундаментальних національно-творчих та державницьких чинників, вона визначає впізнаваність

культурного обличчя нації, її ідентичність, захищає від поглинення іншими націями і культурами. Витіснення мови з різних сфер державного й громадського життя, масової культури, ЗМІ тощо, всілякі утиски, яких вона зазнавала в минулому й зазнає досі на своїх одвічних і природних теренах, загрожують не лише її існуванню і розвитку, а й існуванню та розвитку однієї з найбільших держав Європи, самої української нації.

Ми переконані, що громадяни України — і українськомовні і російськомовні, усі, хто є патріотами своєї держави — усвідомлюють, що без національного відродження, гідного утвердження української мови, культури, духовності в Україні нам не досягти такої необхідної нині консолідації українського суспільства, усенародної єдності, стабільності, безпеки.

Ми поділяємо тривогу, якою пройняті зараз творча інтелігенція, наукова, освітянська інтелігенція, національно-патріотичні, державницькі сили, молодь, мільйони громадян і нагадуємо українській владі — Президентові, Верховній Раді та всім політичним партіям і громадським організаціям: забезпечити розквіт, повноправне й повнокровне функціонування української мови в усій соборній Україні — це не лише наше завдання, а й святий обов'язок перед історією, перед світом, перед поколіннями українців “і мертвих, і живих, і ненароджених”.

Академіки **М. Жулинський** (директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ), **І. Дзюба**, **В. Дончик**, **Д. Затонський**, поет-академік **Б. Олійник**;

члени-кореспонденти НАНУ **Т. Гундорова**, **М. Ільницький**, **Д. Наливайко**, **Г. Сивокін**, **М. Сулима** (заступник директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ);

академіки **В. Скляренко** (директор Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАНУ), **В. Русанівський**;

члени-кореспонденти НАНУ **В. Німчук** (директор Інституту української мови НАНУ), **І. Вихованець**, **А. Непокупний**, **Г. Півторак**, **О. Ткаченко**, **В. Широков** (директор Українського мовно-інформаційного фонду);

академік **Г. Скрипник** (директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАНУ ім. М. Т. Рильського), члени-кореспонденти НАНУ **В. Науко**, **С. Павлюк**, директор Інституту народознавства НАНУ);

академіки **В. Смолій** (директор Інституту історії НАНУ); **Я. Ісаєвич** (директор Інституту українознавства ім. І. Крип'яковича НАНУ, м. Львів), іноземний член НАНУ **Я. Пеленський** (директор Інституту європейських досліджень; член-кореспондент **П. Сохань** (директор Інституту археології і джерелознавства НАНУ)

КАМО ГРЯДЕШИ?

дано першу в світі двотомну “Енциклопедію кібернетики”, перекладено В. Шекспіра до останнього рядочка, і не тільки В. Шекспіра, — на таке нездатна. Тим часом російською мовою сьогодні в світі з'являється аж 0,1% науково-технічної інформації (для порівняння: англійською — лише 98%). То чом вона не повинна виконувати роль культуртрегера в Україні?

Це виходить щось на зразок того, що було записано (і ретельно втілювалося) в одній із мудрих постанов ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР від 10 червня 1983 року: “Збільшити час на вивчення російської мови в загальноосвітніх та інших середніх навчальних закладах з неросійською мовою навчання, передати на ці цілі частково або повністю години, що призначені для вивчення іноземної мови”. А тепер, мабуть, доведеться забирати години, призначені для вивчення української мови. Чи такі англійської? Чи і тої, і тої, та ще й математики? Таки математики, бо вона породжує буржуазних націоналістів, як ото був Михайло Остроградський, який відмовлявся писати російською мовою, чи Михайло Кравчук, якого через його надмірну любов до української мови довелось ліквідувати, попри його світову славу.

Коли йдеться про національні меншини (росіяни, татари, гагаузи тощо), то автори проекту “Закону про мови в Україні” ставлять досить цікаву вимогу: “У державних і комунальних загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням регіональними мовами вивчення предметів ведеться регіональними мовами (за винятком української мови та літератури, вивчення яких ведеться українською мовою)”. По-перше, такого поняття, як “регіональна мова”, у мовознавстві не існує (див.: О. С. Ахманова. Словарь лингвистических

терминов). Але Бог з ним. Отже, скажімо, всі предмети (крім названих двох) у школі викладатимуться гагаузькою (“регіональною”) мовою. Дитина закінчує таку школу. І куди їй іти вчитися? Чи, може, в усіх вищих навчальних закладах України буде створено групи навчання гагаузькою мовою? Це подруге. А по-третє, існують міжнародні закони про мову, зокрема Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту — їх ухвалено 1996 року, тобто пізніше, ніж так звану Хартію регіональних мов і мов національних меншин (1992 рік), і, отже, ці рекомендації мають переважальну, роз'яснювальну юридичну силу. В них сказано: “Підходи типу “занурення”, згідно з якими викладання ведеться виключно державною мовою, за якого діти з національних меншин повністю інтегровані у класи з дітьми більшості населення, не відповідають міжнародним нормам. Це такою самою мірою стосується й сегрегованих шкіл, в яких уся навчальна програма викладається виключно із застосуванням рідної мови національної меншини протягом усього навчального процесу”. Навчання в таких школах має

бути двомовне — так вимагає Рамкова конвенція про захист національних меншин від 1995 року.

“Усе то так, а з хати як?” — сказав один чоловік, коли спілів ясла, а вони у двері не пролазили. Тоді розвалив стіну в хаті. Є тлумачення статті 10 Конституції (Основного Закону) України, дане в рішенні Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року, яке “є обов'язковим до виконання на всій території України, остаточною і не може бути оскарженою”. А в ньому сказано: “Під державною (офіційною) мовою розуміється мова, якій державою надано правовий статус обов'язкового спілкування у публічних сферах суспільного життя”. Там так і написано: обов'язкового. То як бути з цим висновком Конституційного Суду України? Потоптатися по ньому?

А щодо української мови, якої, як впливає з проекту “Закону про мови в Україні”, його розробники терпіти не можуть, то хай буде відомо таке. По-перше, вона лексично багатша від російської і логічніше побудована. По-друге, хто знає українську мову, той легко розуміє не лише російську, а й польську, сербську, хорватську, словацьку, трохи важче — болгарську, македонську, чеську, словенську. А хто знає тільки російську, той навіть української не годен втямити.

ПАМ'ЯТІ ТОВАРИША

На 59-му році раптово помер Олександр Павлович Кулик.

О. П. Кулик народився 4 червня 1952 року в с. Хрестівка Чаплинського району Херсонської області. Закінчив історичний факультет Сімферопольського університету. Був першим головою Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, першим редактором газети “Кримська світлиця”. Член Національної спілки письменників України. Автор книжок: “Залітки”, “Велика перерва”, “Відкритий урок”, “Сезон дощів і сподівань”, низки публіцистичних виступів у періодиці про громадсько-політичне життя у Криму. Останні роки працював власним кореспондентом газети “Урядовий кур'єр”.

Правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка висловлює глибоке співчуття рідним покійного.

Правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

ТРИДЦЯТЬ СРІБНИХ НЕ ВІДМИВАЮТЬСЯ

К. Затулін, директор інституту СНД, відсвяткувавши прихід “своїх”, закликає не втрачати пильності. Цитую його статтю в московських “Известиях”, передруковану українським клоном газети (2010, № 19—20): “Идет борьба и борьба нешуточная: за язык, за веру, за истолкование прошлого и модель будущего Украины. И за место России в этом украинском будущем. Всего можно достичь в случае успеха грамотной федеративной реформы, гарантирующей определенную степень самоуправления и культурно-национального своеобразия каждому субъекту Украинской Федерации. Именно такую перспективу может и должна поддерживать Россия. Цена такой поддержки и сегодня еще не вполне просчитываемая: ясно лишь, что отказ обернется для России грандиозным геополитическим провалом. В случае с Украиной, как и с шедеврами Леонардо да Винчи, нет таких расходов, на которые не следовало бы пойти”.

Їхні *расходы* — прибутки для всіх від Я(нуковича) до А(зарова), проте сьогодні Українська Федерація очільників держави не цікавить: хочуть мати не лише своє, донецьке — хочуть мати все. Хотілося б під себе “зшити” Україну, а як?

О. Швирков, кандидат філософських наук зі смутком констатує, що багатьом в Україні йдеться про західну ліберальну демократію “з історичним націоналістичним компонентом” (“Дзеркало тижня”, 2010, № 12). Вважаючи побудову “класичної держави” (з титульною нацією, єдиною державною мовою тощо) безперспективною, філософ формулює дві тези. Першою О. Швирков засвідчив об’єктивність ученого, другою виводить читача на стежку політиканства. Отже: “Ми повинні бути вдячні українському націоналізму та українським націоналістам за ту ідеологію, яку від них перейняли. У найважливіший момент нашої історії вони дали роз’єднаному, розгубленому суспільству ідеологію, завдяки якій наша держава всупереч усім прогнозам не припинила існування”. Зауважимо, що “вони” для філософа це прихильники побудови в Україні саме Української держави, а “ми” — це ті, вожді, кому адресована стаття. Національно орієнтований напрям розвитку держави потрібно змінювати, вважає О. Швирков, але “зламати його вряда чи вдасться”, а до того ж “ломка може привести до розколу”. Таким чином силовий і “сверодонецький” способи вправити нам мізки автор статті не вважає оптимальними. То що “ім” робити, щоб усунути наше прагнення бути українцями? “Що можна порадиати політичній партії, котра бореться за владу — тій, звісно, яка має ресурси і хоче визначати стратегію розвитку держави?” — запитує теоретик. Шановних читачів закликаю приміряти рекомендації О. Швиркова до сьогодшніх реалій. “Насамперед її (партії — В. В.) спікерам розмовляти винятково українською мовою. Принаймні на телебаченні. У західних областях такий простий прийом може підняти рейтинг партії (1). Не слід різко реагувати на спроби “канонізувати” героїв УПА тощо. Слід “спускати все на гальмах” (2). Те саме стосується закликів до федералізації (3). Унітарний устрій України не повинен ставитися під сумнів”.

Перші три рекомендації (нумерація моя. — В. В.) пан філософ зараховує до політико-психологічної майстерності ухиляння від лобових сутичок з опонентами; погоджую-

чись, можна змінити “напрямок дискусії в потрібний бік”. Читаємо далі: “Необхідно почати широкомасштабне співробітництво з представниками націоналістично орієнтованої інтелігенції, наприклад, шляхом видання творів цієї інтелігенції, підтримки тих чи інших культурних проєктів. Приблизно те саме стосується залучення до партійної роботи та просування партійними щаблями “націоналістично забарвлених” активістів. Пригріті, приголубити, дати грошей — отже, поставити під контроль. Контролюючи ж певну кількість націоналістичної інтелігенції і політиків, можна буде контролювати рух усього суспільства. У чому це має виражатися? Наприклад, у більш зваженій і раціональній зовнішній і внутрішній політиці. Істотно полегшить цей процес те, що більша частина націоналістично налаштованої інтелігенції і політиків буде вже під контролем”.

Поточний момент характеризується падінням біло-блакитного рейтингу на тлі підготовки до місцевих виборів. Якщо в “донів” є центри прийняття рішень, окрім тих, що відповідають за розподіл грошей, для них має бути очевидним дефіцит облич зі слідами розумової роботи. А це означає, що будуть спроби покликати під свої прапори певну кількість інтелектуалів. Ю. Макаров (“Український тижень”, 2010, № 37) поціновує ситуацію песимістично: “Хіба ми такого не бачили? Маю на увазі історичні прецеденти: як добровільно ставали до більшовицьких лав учорашні герої спротиву, борці за незалежність. Вони виправдовували себе необхідністю служити народові, виконувати місію. Тож готуймося вітати нових Грушевських, що своїм авторитетом і бороною підтримуватимуть хамський режим”. На жаль, це правда: М. Грушевський (виходивши з шляхетних міркувань) фактично сприяв легітимізації більшовицької влади в світі (В. Винниченко від такого кроку відмовився лише тому, що в Україні йому пропонували замалу посаду). Кожний, кому “хамська влада” розкриває обійми, має пам’ятати: тридцять срібних не відмиваються.

ПОБІЙТЕСЯ БОГА, МАРНОСЛАВНІ!

Варто сказати кілька слів про тих, кого сьогодні не треба приручати, бо вони добродією плазують перед владою. **В. Гришко, оперний співак, радник Януковича** у відповідь на запитання журналіста УНІАН, хто в команді Президента опікується культурними питаннями, сказав: “Передусім це шляхетна жінка Ганна Герман, яка дуже ерудована, розуміється на естраді, опері й класиці. Їй не байдуже майбутнє культури України. А також великий реформатор, людина правди, людина професіонал пан Микола Азаров. Йому теж не байдужа українська культура”. Хто знає бодай одну реформу, здійснену “людиною правди”, відгукніться.

Дрібне підлабузництво в’яне перед взірцем холуйства: **знаний архітектор п. Лариса Скорик** (див. “Україна молода” за 19 березня 2010 р.) у науковому стилі намагається поцілувати руку Великого Зверхника: “Я як архітектор по абрисі і повороту голови, по формі рук можу досить багато зрозуміти про генеалогічне дерево людини. Так-от, як би не намагалися дошукати Януковичу і возвеличувати Тимошенко, його постава, тектоніка, якщо вже про це йдеться, свідчать про приналежність до вищого стану, а її зовнішні дані вказують на плебейство”. Маючий професорський диплом за фахом “генетика” і багато років працювавши в антропології, можу засвідчити, що архітекторка верзе дурниці.

Не знаю, наскільки захват пер-

НОТАТКИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТА

Розвал Радянського Союзу значно скоротив Росію територіально (76 % території СРСР), демографічно (50 % населення СРСР), економічно (45 % виробництва СРСР) і за кількістю військовослужбовців (33 % чисельності збройних сил СРСР). Проте наша північно-східна сусідка не втрачає імперських амбіцій. Відтак зміна влади в Україні — довгоочікувана подія для Москви.

соною Президента мусить визначати творчі смаки, але маємо море стурбованих, обурених і навіть розпачливих відгуків стосовно “декоративного вокзалу”, на який п. Скорик “реставрувала” національну святиню в Каневі. “Слову Просвіти” і вельмишановній п. Любові Голоті побажаємо і в подальшому тримати цю тему в полі зору, бо вона пече.

Не скажу напевно, скільки разів я перечитував зашифровану поему Євгена Плузника “Канів” (1925). Вона зачаровує свідченнями любові до України і бентежить рядками, в яких йдеться про її спролетаризовану й урбанізовану долю. Плузникові (як і багатьом його ровесникам) хотілося вірити в комуністичні пасторалі, але віри вже не стало. Хоч колективізація, Голодомор і репресії були попереду, ставав усе гидкішим той ґатунок людей, які перебирали на себе всю владу. Ліричне резюме поеми важко визначити однозначно. Найкраще для цього мо-

провокує відчуження держави від нації, а нації — від держави. Стати інтелектуальною альтернативою, висунути проєкт розвитку країни, мобілізувати попутників, рекрутувати прибічників, організувати рух — хіба не це є завданням патріотів? Сьогодні в опозиціонери записалися колишні владоможці, які через пересвареність, некомпетентність і корумпованість згаяли п’ять років,

не впоралися. Показушному патріотизмові, який не зачіпає засад функціонування суспільства, протиставити реальний, що ґрунтується на модерному розумінні народу і світу. Сьогоднішні партійні холдинги на це виявилися не здатні.

1959 року Євген Маланюк оприлюднив розвідку “Малоросійство”, в якій запропонував кілька тез щодо соціології цього явища. Українське малоросійство, писав він, є однією з найважливіших, якщо не центральних проблем, безпосередньо зв’язаних з нашою державністю. Більше: це є та проблема, що “Першою встане перед державними мужами вже Державної України. І ще довго, в часі тримання й стабілізації державності, ця проб-

Фото Олесея Дмитренка

же слугувати уривок із 43-ої строфи (нагадаю, йдеться про Канів): “Та навіть пес десь на селі кудлатий, // Найближчий друг дитячої юрби, // На греблі тинь похилої верби, // Парфуми гною, конопель і м’яти // Мені рідніші, ніж майбутні шати, // Що ці ж долини тихі і горби // Десь приберуть, коли мені лежати // У тій землі, що я її робив”. Прошу фахівців з викриття хліборобського консерватизму не метушитися, бо я в цьому трохи розуміюся, але дещо знаю і про психологію сьогодинського Дикого поля. Блискотливий, як нова копійка, музей Кобзаря у Каневі має для когось стати якимось контраргументом проти мистецького Арсеналу в Києві. Побійтеся Бога, марнославні!

ЗНОВУ ЙТИ У ПАРТИЗАНИ?

Незалежна Україна не виступає державою українців, що становлять абсолютну більшість її людності. Державна не виконує націзахисних функцій, які є її обов’язком, і в цьому сенсі є нефункціональною. Це

а між собою чубляться за електоральний ресурс, повернення до влади. Чи маємо забути перелік всеу проголошених реформ: адміністративну, адміністративно-територіальну, соціальну, пенсійну, медичну, правоохоронну?

Націонал-демократи з різних партій не годні зробити те, чого ми чекаємо, насамперед тому, що “поганими” виявилися самі партії як форма боротьби. Альтернатива — або йти в партизани, або братися за створення позапарламентських структур громадянського суспільства — рухів, спілок, об’єднань і товариств. Не маю наміру ставити під сумнів засади демократії — йдеться про форму її реалізації. Українізацію слід визнати справжньою, якщо вона спирається на європейські традиції, бо ритуальне плекання рушника з вишиванкою тягнеться з радянських часів і саме по собі не перешкоджає втраті ідентичності. Намагаючись перетерпіти нинішніх триумфаторів, доведеться руйнувати монополію тих, хто зі своєю місією лідерів

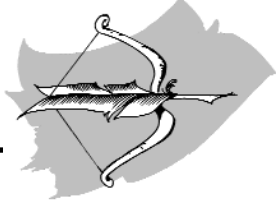
лема стоятиме першоплановим завданням, а для державності — грізним мemento”. Позиція тієї частини інтелігенції, яка там, де фуршет, зрозуміла, але в розмові про стратегію мусимо визнати кілька загальних гірких істин. **В. Вітковський** (“Універсум”, 2003, № 7—10): “Неправда, що демократія завжди й усюди є благом. Якщо всередині суспільства домінують самодурство, здирицтво, міжкласові протистояння, то саме вони й підуть в ріст під демократичним сонцем. Неправда, що ринкова економіка конче означає високий рівень добробуту, раціональне використання ресурсів, продуктивну працю, високу якість товарів та послуг тощо”.

Ринкові відносини можуть поєднуватися з бідністю, відсталістю, застоєм, масовим шахрайством, низькими якістю та продуктивністю й т.п. Певна частина інтелігентів залишилася послідовною в опозиційності щодо влади. Однак і ця верства нонконформістів, пише В. Вітковський, не продукує свіжої думки й не виявляє уміння приводити маси в рух. Занепад України є довготривалим її станом, за якого вже зросло ціле покоління.

Чому партії, які декларують національно-демократичні гасла, в процесі політичних змагань дегенерують? Логічно, що (крім минувшини й сьогодиншніх зазіхань із північного сходу) маємо говорити про вплив внутрішнього чинника.

РАЗОМ НАС БАГАТО, АЛЕ СЬОГОДНІ МИ НЕ РАЗОМ

Нам болить, казав на других Всеукраїнських зборах НРУ його

тодішній голова І. Драч, що століття русифікації України примусили багатьох співвітчизників зробити жорсткий вибір між виживанням, самим існуванням, своїми злиднями і меншовартістю — з одного боку, і материнською мовою — з іншого.

Українська самобутність сягає корінням у витоків слов'янської цивілізації. Але її інтегративна, “єдиногодніма” тенденція на східнослов'янських теренах має поважний родовід. Її початок — у державній єдності Київської Русі та змаганнях за її спадщину. Цю традицію кріпило монголо-татарське завоювання, конфесійна та культурна близькість, економічні та гуманітарні контакти Литовської, Польської та Московської Русі. Фатальна Переяславська угода мала історичне та менталістичне підґрунтя (і не є чином простого запродавства). У подібних випадках самосвідомість етносу має бути запліднена позалінгвістичним імпульсом, щоб народити повноцінну національно-мовну ідею. “Трагізм українських національних змагань полягав у тому, що їхній мовний етап розпочинався тоді, коли державницький уже поринав у непам'ять” (В. Вітковський, 1999).

Уряд Азарова має такого міністра освіти та науки, який найкращим чином уособлює те, чого варті хохли й малороси, і чого не мусять терпіти українці.

Я не ксенофоб і не антисеміт (у чому можна переконалися, взявши до рук мою монографію “Людина і нація. Нотатки генетики”, Київ, 1996. — 70 с.). Відтак можу сказати саме те, що думаю: при напруженості ситуації не всім про все личить говорити. Коли я бачу на телеекрані, як два євреї й один грек обговорюють доцільність визнання в Україні російської мови другою державною, то це смішно, але не дуже. Йдеться не про забороноу, а про такт. Маючи на те повноваження згори, сам по собі дрібний Табачник стосовно русифікаторства нагадує тандем Каганович-Затонський. У 20—30-х роках минулого сторіччя Лазар Мойсейович і Володимир Петрович неслабко потрудилися на цій ганебній ниві. На початку 1933 року після самогубства Скрипника, призначений наркомом освіти Затонський, вже до кінця року домігся уніфікації освіти в Україні та РРФСР та уніфікації підручників. Голодомор і розпочате 1934 року винищення української інтелігенції гарно лягли на цей мовно-ідеологічний шаблон.

І тут повернемося до давньої розвідки В. Вітківського (“Універсум”, 1999, № 9—10). Вірзика з часопису десять років лежала в могому робочому архіві; сподіваючись на краще, я сумнівався в однозначній рації автора, а тепер мушу її визнати. Ось головні тези В. Вітківського:

— адміністративно-силова русифікація України московськими чинниками незаперечна, але сьогодні це не є визначальним;

— не тому гальмується українське відродження, що діють українське відродження, що діють українське відродження; навпаки: тому вони такі активні, що українське відродження загальмоване;

— паростки русифікації самоутрухи проростають з усіх шарів хворого етнічного тіла: російський мат у Львові, російськомовна пресовинка в Києві, антиукраїнська “ініціатива” міськради в Донбасі, зросійщення полтавського чи житомирського юнацтва у вишах, казармах і тюрмах;

— справжня трагедія в тому, що стихійній русифікації ми не годні протиставити нічого, крім надій на “націєтворчу” діяльність керівництва, якої ще не бачили і навряд чи побачимо.

Помаранчева революція була настільки успішною, наскільки її успіх залежав від тих, що стояли “внизу”. Натомість “трибуна”, себто влада, занастала все. “Наверху” свої закони, і подолати їх бюрократично-здирицьку сутність не спромігся ніхто.

Тоталітарний режим мав два типи опозиції — явну (дисидентську) та приховану. Важливо, що обидві ґрунтувалися на безкорисливій активності та “горизонтальних” зв'язках. **Натомість сучасна українська опозиція представлена ієрархізованими структурами, внутрішньою однотипними зі структурами чинної влади.** Такою вона і мусить бути, якщо орієнтуватися на потенції “хорошої” влади, але в сьогоднішній Україні така влада міф.

Перспективу кожної держави опозиція віддзеркалює не менше ніж чинна влада. У сьогоднішній Росії опозиції як активного чинника на політичній мапі фактично немає; вона знайдеться, коли вичерпаються нафта і газ, а в що на той час виробиться інтелігенція, важко сказати. Україні також загрожує втрата **справжньої** опозиції — такої, яка не має за єдину мету чергову інтронізацію лідера. Інститути громадянського суспільства за визначенням не є політизованими, відтак вони не перебувають серед прихильників чи опонентів влади. Проте кожен антидемократичний крок останньої зачіпає права тих чи інших прошарків суспільства, і саме через громадські структури воно швидко реагує: це відбувається щодня, а не лише в день виборів. Виграти вибори важко, будувати громадянське суспільство ще важче — але не маємо вибору. Як не мала його колись “соціалізована” Польща, доки не створила незалежну профспілку “Солідарність”. Влада у визискуванні країни й нехтуванні громадянами заходить так далеко, як громадяни дозволяють. 2004 року суспільство продемонструвало, що в терпіння є межі. Це стало несподіванкою для правителів. Нині опозиція в усіх її вітленнях знову має чимось здивувати. Міряться мітингами не має сенсу через їх низьку ефективність, не кажучи вже про такий політтехнологічний мотлох як блокування парламентської трибуни. Найбільше, на що патріотичні сили можуть сподіватися у цій ВР, — відсутність конституційної більшості в руках Януковича. Сьогодні і завтра передумови майбутніх успіхів мусимо шукати поза парламентом. А для цього маємо розплющити очі і зрештою побачити, що сьогоднішня опозиція перебуває на межі дефолту. Щомісячне національне дослідження “Омнібус” (1200 респондентів віком 16—35 років) засвідчили, що після “пікової” довіри в травні, в серпні українці розчаровані всіма політиками. За технологією, якою користується при опитуванні компанія TNS, оцінка “плюс 2 бали” означає 100 % довіри населення, а “мінус 2 бали” 100 % недовіри. Відтак сьогодні Янукович має мінус 0,16, М. Азаров — мінус 0,39, Ю. Тимошенко — мінус 1,06. Отже, опозиція не спромоглася підняти навіть те, що впало з владного воза. Кращі оцінки мають міліція (-0,80), прокуратура (-0,84) і суди (-0,93). Але! Протестний потенціал нації незрівнянно вищий ніж те, що уособлюють Ю. Тимошенко чи будь-хто інший. Разом нас багато, але сьогодні ми не разом через приватні амбіції партійних лідерів. Коли ні влада, ні опозиція не мають довіри суспільства, трапляється той соціальний злам, який знищує гуманітарний і культурний потенціал Російської імперії: формуються чорні та червоні сотні, а перемога будь-якої з них спричиняється до диктатури.

ЦЕ БУДЕ СТРАШНА КРАЇНА...

Євген БУКЕТ

1937 рік починався з першого стуку в двері, з першого “Гражданин, прайдёмте”, з першого страху “По кого?”. Він набрав сили кожної ночі, коли хтось намагався не чути, що прийшли по сусіда, коли хтось думав “А може, й справді є за що?”, набрав сили з кожним полегшенням “Слава Богу, не по мене”. І кожної ночі тих “не по мене” ставало все менше. Каток репресій підім’яв під себе спочатку сотні, потім тисячі, десятки, сотні тисяч. Сотні тисяч, які могли зупинити його на самому початку, були розчавлені поодиночі. Про це нагадали 15 вересня учасники акції “Приходь, здавайся!”, організованої низкою громадських організацій на захист істориків, яких переслідує Служба безпеки України.

9 вересня о 7.30 шестеро співробітників СБУ — без жодних пояснень — на вокзалі у Києві затримали історика, директора Національного музею “Тюрма на Лонцького” Руслана Забілого. 13 вересня з 17 до 22 години й 14 вересня з 9 до 11 години співробітники СБУ обшукували кабінети працівників цього музею. Вилучено 2 ноутбуки, 1 жорсткий диск, паперові копії історичних документів із кабінетів науковців. Вилучено відеосвітлення дисидентів, записані дослідниками протягом 2009—2010 років...

“Це спроба налякати істориків і припинити поширення документів, розсекречених Службою безпеки України упродовж кількох минулих років, — переконана керівник програм Центру досліджень визвольного руху Ярина Ясиневич. — Сьогодні вони вилучили документи, вилучають їх копії. Забілому на допиті говорили про якусь групу з 19 осіб. Це мабуть усі історики, які працювали з цими документами. Також це спосіб припинити походи істориків в архів СБУ, щоб молоді науковці, студенти боялися цієї теми”.

“Якщо ми сьогодні не зупинимо свавілля влади, то завтра до істориків будуть вдиратися в домівок для того, щоб вилучити їхні приватні комп’ютери і сховати цю інформацію, — зазначив організатор акції, кандидат історичних наук і екс-директор архіву СБУ Володимир В’ятрович. — Одним із моїх ключових завдань на посаді директора архіву було зробити макси-

Міністр Табачник, заперечення Голодомору, харківські угоди, кредити МВФ, зміни керівництва і позбавлення частот телеканалів, підвищення ціни на газ, утиски державної мови, арешти істориків... Яких ще сюрпризів чекати від режиму Януковича? В тому, що кожне ноу-хау, яке відбувається з “благословення” гаранта Конституції, наближає нас до ліквідації держави Україна сумнівається нині хіба що бовдур. Але часто здається, що бовдурів у цій країні, скажімо, навздогад, не 12,5 мільйонів, а значно більше. Сприймаючи як належне, кожну нову витівку влади суспільство все глибше ковтає гачок залежності від неї, нівелюючи досягнення попередніх років.

Утомившись від безкінечних політичних воєн і виборів, пересічні громадяни України не бажають брати участі у нових акціях протесту і терпимі до керманців, аби лишень “не муляли їм очі”. Опозиція давно вже не відзначалася конструктивними заявами і реальною протидією опонентам, тож чи не тому будь-які “поворотні”, запропоновані нинішніми владцями сприймаються як “необхідний” елемент “покращення життя вже сьогодні”. Схоже, що “коаліція”, користуючись нинішньою байдужістю населення, оформить на свою користь і майбутні місцеві вибори... Раптом ми прокинемося в новій-“старій” країні. Хоч би що нам обцяли — це буде страшна країна. Нас чекатиме новий 1933-й, 1937-й, 1941-й рік?

мально доступними документи, які в ньому зберігаються. І мені це вдалося. А сьогодні, впевнений, ми відстоїмо право вільного доступу до нашої історії”.

Учасники акції принесли символічні диски з копіями матеріалів із архіву СБУ, які стали відомі громадськості завдяки зусиллям історика Руслана Забілого та його колеги. “Забілий віз інформацію для мене!” — таким чином, тримаючи в руках диски, вони стверджували суспільну важливість цієї інформації. З дисків перед будівлею СБУ вони виклали цифру “37” зі знаком питання.

На плакатах, які тримали учасники акції, було написано: “Стоп КГБ!”, “Історикам — свободу”, “Зупинити беззаконня СБУ”, “ЧК — повертайся в минуле!”, “Це Володимирська чи Луб’янка?” тощо.

Загалом в акції взяли участь близько 200 осіб. Попри невелику чисельність, вразив резонанс. Серед тих, хто вийшов до будівлі СБУ, колишній політв’язні Василь Овсієнко, Левко Лук’яненко, Степан Хмара, Євген Свєрстюк, Орест Васкул, письменники Оксана Забужко, Іван Малкович, співаки Сашко Положинський, Сергій Фоменко, відомі журналісти Ігор Слісаренко, Вахтанг Кіпіані, Тетяна Чорновіл (яка прийшла підтримати акцію на останніх тижнях вагітності), режисер

Сергій Архипчук, Олесь Доній, Юрій Рибачук, Андрій Ілленко, історики Київського університету імені Т. Шевченка, Львівського університету імені І. Франка, Академії наук, активісти громадських організацій — “Не будь байдужим”, “Відсіч”, Товариства політв’язнів та репресованих, ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, “Новий громадянин”, “Стоп цензури”, Молодіжний націоналістичний конгрес, Національний інститут громадянської асамблеї України, Коаліції учасників помаранчевої революції та ін. Особисто мені більшість облич були знайомими. Мимоволі навяло сумні асоціації, що тут зібралися останні романтики демократичного майбутнього України...

Реакція Служби безпеки стала відомою того ж дня. Чи є заява прес-центру СБУ перемогою протестувальників? Очевидно лише те, що ні Забілий, ні історики чи будь-які працівники музею “Тюрма на Лонцького” ніколи не працювали з інформацією, яка визначена державою Україна як таємна. А що там собі надумав Хорошковський — то, кажуть організатори акції “Приходь, здавайся!”, його провела. І прокуратури. І Януковича. А в СБУ, в прокуратурі і в адміністрації Януковича, напевно, вважають навпаки. І “тупо” продовжують робити свою справу.

ОФІЦІЙНО

Щодо розслідування кримінальної справи у сфері захисту державної таємниці

У зв’язку з поширюваною у деяких засобах масової інформації некоректною оцінкою заходів, що здійснює Служба безпеки України у сфері захисту державної таємниці, наголошуємо таке.

Позиція СБУ щодо відновлення історичної правди залишається незмінною, особливо, коли йдеться про вшанування пам’яті мільйонів безвинних жертв політичних репресій, які відбувались на нашій землі у ХХ столітті.

Тому необґрунтовані заяви про начебто згортання роботи у цьому напрямку і “утиски” істориків вводять в оману українських громадян і міжнародну спільноту.

Нагадуємо, що саме СБУ була ініціатором відкриття у колишній львівській в’язниці Меморіально-дослідницького комплексу пам’яті жертв окупаційних режимів.

До цього часу Музей перебуває на балансі СБУ, утримується за рахунок бюджету СБУ, його працівники, у тому числі його директор пан Забілий отримують зарплату в СБУ.

Більше того, сама назва — Національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів “Тюрма на Лонцького” Служби безпеки України — підкреслює зазначене вище.

13—14 вересня ц.р. у приміщеннях УСБУ у Львівській області, у яких розташовані структурні підрозділи Музею, у рамках розслідування кримінальної справи за фактом готування до розголошення співробітником СБУ відомостей, що становлять державну таємницю, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч.1 ст. 15, ст. 328 Кримінального кодексу України, було проведено огляд місця події. Стаття 190 Кримінально-процесуального кодексу України визначає право слідчого вилучати під час таких процесуальних дій матеріали, документи, предмети, які мають значення для провадження кримінальної справи.

Отже, заяви про те, що СБУ “несанкціоновано” обшукала власне приміщення, звучать абсурдно.

Так само є абсурдними заяви про те, що унікальні матеріали зі свідченнями жертв політичних репресій, які знаходились у вилучених слідством комп’ютерах, начебто “будуть втрачені назавжди”.

Працівники Архіву СБУ, які включені до складу експертної групи, котра вивчає вилучені матеріали, є досвідченими науковцями з великим досвідом роботи з унікальними документами, які є безперечним надбанням нашої історії.

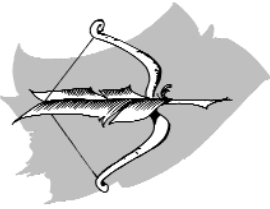
Наразі проводиться відповідна експертиза, після чого всі вилучені матеріали будуть повернуті до музейного фонду львівського Меморіалу.

Незважаючи на відповідні процесуальні дії, робота Музею не зупинялась ані на хвилину. Усі бажані можуть відвідати його експозицію у визначений розкладом його роботи час.

Наразі дії співробітника СБУ розглядаються виключно в кримінальній площині. Відбулося попередження спроби передачі третім особам співробітником СБУ документів, що є власністю держави і охороняється законодавством України.

Інша річ, що тривіальну ситуацію дехто намагається використати як штучний привід для неконструктивної критики української спецслужби і перевести її у політичну площину.

Прес-центр СБ України

НЕ ПРОСПАТИ УКРАЇНУ

20 вересня цього року в Укрінформі відбулася прес-конференція, присвячена обговоренню проекту закону "Про мови в Україні", який підготували представники правлячої коаліції. Авторитетні науковці, письменники, юристи підтримали свою громадянську позицію щодо цього законопроекту та реальної загрози функціонування української мови, державності України в разі його прийняття.

Розпочав прес-конференцію Павло Мовчан, голова ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка. Представивши учасників, сказав: "Мовне питання в Україні залишається фундаментальним, визначальним щодо незалежності нашої держави. На законопроект від правлячої коаліції "Просвіта" відповіла "Зверненням до українського народу", яке прийняло Центральне правління. Сподіваюся, що цю Заяву поділяють і підтримають інші громадські організації, творчі спілки, усі ті, хто обурений появою дискримінаційного щодо українців законопроекту "Про мови в Україні". Цей документ зареєстрований протизаконно, я про це вже говорив: відповідно до регламенту Верховної Ради альтернативні законопроекти реєструються протягом 14 днів. Пройшов майже рік після того, як подано мій законопроект. І раптом реєструють законопроект від коаліції, авторства Єфремова, Симоненка, Гриневецького — представників більшості. Очевидно, він нав'язаний згори, а Володимир Литвин, до якого ми пишемо зараз листи, захищався за спиною свого однопартійника Гриневецького.

Суть цього законопроекту зводиться до того, що українська мова декларативно називатиметься державною, а фактично буде витіснена з усіх сфер. Це добре розроблений законопроект на підставі тих 16 законопроектів, які подавав у минулому й позаминулому роках Колесніченко, відомий депутат із Севастополя, якого вже не раз називали представником російських спецслужб. На мій погляд, обговорюваний законопроект від коаліції розробила певна аналітична школа чи група. Чим цей закон може для нас обернутися в разі його прийняття?

По-перше — нестабільністю, хоча автори проекту лицемірно стверджують, що він стабілізує і консолідує націю. Це неправда. Відома формула: дві мови — дві держави. Кожен з учасників нашої прес-конференції висловився щодо цієї кричущої проблеми. Якщо українська нація буде позбавлена своїх засад, прав, перспектив, бо мова — це дім буття, матимемо безкінечну кількість конфліктів. Той, хто цього не прогнозує — просто сліпеч. Вважаю, що нам треба домагатися зустрічі з президентом В. Ф. Януковичем, щоб донести до влади думку опонентів законопроекту. І тих, хто сьогодні бере участь у прес-конференції, і переважної більшості громадян України, яким дорога їхня мова.

Юрій Мушкетик, письменник, Герой України, один із

Фото Олесь Дмитренко

розробників Закону про українську мову в Українській РСР зазначив, що порівняно з нинішнім законопроектом, навіть Закон, прийнятий за радянських часів, дуже прогресивний.

— Ми знали Радянську Конституцію, в якій було написано, що громадянин Радянського Союзу має право на свободу слова, друку, вуличних акцій, демонстрацій... Ми це читали і знали, що це — неправда. Насправді життя визначалося постановами ЦК КПРС. Зараз ми повертаємося на ту второвану дорогу беззаконня. Є Конституція України, є ст. 10 про мову, а тепер усе це хочуть замінити цим русифікаторським проектом.

Нині й так українська мова в загоні. Переважну більшість наших ЗМІ дотує російський шовінізм. Він набирає розмаху, пригинає нас до землі й хоче викоринити нашу мову. Зараз влада робить усе, щоб догодити Кремлю. Чого вартий хоча б автопробіг президентів "Петербург—Москва—Київ", який назвали "Шляхами Миколи II". Демонстрація такої підлеглості викликає асоціацію з історичним явищем, коли наші гетьмани були змушені підписуватися: "Вашого величества верний холоп, раб і подножка". Богдан Хмельницький ще так не писав, а коли від такого підпису відмовився Іван Виговський, проти нього спрямували всю зброю, відторгнули його. А Юрій Хмельницький, оточений московськими військами, вже змушений був так підписатися. Незабаром може статися, що й наші зверхники підписуватимуться "холоп і подножка".

Те, що робиться з мовою, — це і болюче, і страшно. Телевізор увімкнути не можна — там усе проти мови, проти України. Нема мови — нема держави, це всі давно знають. У Верховній Раді зараз немає тієї сили, яка протистояла б цій антиукраїнській агресії. Навіть за радянських часів у нас у серці була Україна, ми щось робили, на щось сподівалися. Коли здобули незалежність, розквітлі серцями. Тепер, гадаю, нам залишається єдине — боротися. Треба звернутися до народу, до мо-

лоді, до справжніх українців із закликом: "Якщо ти справжній українець, борися, тримайся!"

Професор Києво-Могилянської академії Лариса Масенко проаналізувала ситуацію: "Дуже прикро, що на двадцятому році незалежності ми знову боремося за державність української мови, фактично — за збереження нашої держави. Зараз іде дуже активний наступ і на національний суверенітет, і на демократичні завоювання". Для впровадження державної російської мови використано "Європейську хартію регіональних і міноритарних мов". Це підступний і лицемірний хід. Не маючи змоги навіть зараз провести через Верховну Раду російську мову як державну, використовують цей документ, який викликає великі дискусії навіть у Європі. Його затвердили 1992 року, але багато країн Хартію досі не ратифікували. Наприклад, Конституційна рада Франції відмовилася від ратифікації, вважаючи, що цей документ націлений на регіоналізацію Європи, що він загрожуватиме єдності національних держав. Не ратифікувала Хартію й Росія, хоч на її території проживає понад сто національних меншин. Ми знаємо, скільки мов там уже загинуло, скільки перебуває на межі вимирання. А Хартія призначена передусім для захисту загрожених мов, тих, які мають невелику кількість носіїв. Хибно трактуючи документ, хочуть використати його для проголошення на всій території України російської як регіональної, а не захищати гагаузьку, кримськотатарську, караїмську та інші міноритарні мови, які справді потребують захисту. Не йдеться також про паритетну українсько-російську двомовність. Яка двомовність, наприклад, у Донецькій міській раді, ми добре знаємо по її секретареві Миколі Левченкові, який відверто заявляє, що українська мова — це діалект російської, і що в Україні має бути тільки одна державна мова — російська. У Криму також ніде української газети не знайдете, в жодному кіоску. Немає не тільки українських, а навіть російських версій демократичних газет, таких як "День", "Дзеркало тижня".

Безперечно, проект закону призначено передусім для зрощення освіти, і марно Москва поставила такого українофоба як Табачник на посаду міністра. Планують ввести норму, що в школах діти навчатимуться тією мовою, якою хочуть батьки, а студенти обиратимуть мову самі, навіть посеред навчального року. Це рішення, до речі, як і багато попередніх, вносить хаос у систему освіти, а освіта — це ключова сфера для утвердження української держави.

Отже, якщо депутати, особливо ті, які йшли від демократичних сил, проголосують за цей закон, вони навки вкриють себе ганьбою.

Володимир Василенко, доктор юридичних наук, професор сказав: "У жодній європейській країні принцип вільного мовного самовизначення не застосовується щодо державної мови. Державною мовою повинен володіти кожен громадянин. Говорити про мовне самовизначення щодо державної мови це все одно що про податкове самовизначення. Зібралася група громадян, наприклад, і вирішила не платити податки. Жодна держава такого не дозволить. А з мовою так чинити можна?"

Володимир Василенко зазначив, що свого часу цей закон про Хартію голова ВР Литвин провів з порушенням багатьох процедур на основі дуже недосконалого перекладу документа з російського варіанта, де було спотворено термінологію і навіть назву. Має бути "Європейська хартія регіональних або міноритарних (меншинних) мов", тобто мов мало-вживаних. У Хартії немає жодного положення про запровадження якогось мовного статусу, йдеться лише про можливість вживання цих мов у певному регіоні, де носії живуть компактно, їхній захист. Але це не повинно здійснюватися на шкоду державній мові, звужувати сферу її застосування. У новому проекті закону спотворено принципові положення Хартії. Лицемірна ст. 7 проекту, де говориться, що українсько-російська двомовність склалася історично і є важливим надбанням українського народу. 300 років нашу мову нищили, під-

давали жорстоким репресіям мільйони її носіїв — це "історично склалося"? Якщо цей проект буде прийнято, це зажене українців у мовне гетто. Це юридично незаконно й аморально.

Ми повинні донести до громадян України думку, що якщо буде запроваджено цей закон, то це смерть Української держави, смерть демократії. Матимемо статус громадян іншої держави. А громадяни Росії, окрім мегаполісів, живуть дуже бідно. Чи хочемо такої долі? Якщо ні, треба всім активно протестувати проти цього, відбити мовну агресію.

Юрій Мицик, доктор історичних наук розповів, що подібні мовні дискусії тривають із XIX століття. Тоді ще наука встановила, що є окремий український народ, українська мова. Сучасна влада науково неспроможна, і виставляє таких опонентів, як Бузина тощо. У плані зрощення влада досягла багато, спочатку цар-батюшка, потім більшовики, нинішня влада продовжує. Мовна війна — це складова загальної антиукраїнської політики. Росія була імперією і залишається.

Академік АН України Віталій Дончик сказав, що вдесьте чи всоте читаючи заяви на захист української мови, думає про цинізм тих, які нам протистоять. З'явився новий стратегічний проект — покінчити з Україною. Адже вже написано багато томів ґрунтовних наукових розробок (не кажучи вже про соціологічні дослідження, публіцистики тощо) з різних аспектів мови, які спростовують твердження українофобів. Але ті вперто повторюють ті самі кліше, що нам нав'язували за радянської влади. Ніби українську мову ніхто не забороняв, ніби не розроблена українська наукова термінологія тощо.

Ще 2006 року, коли Віктор Янукович був прем'єр-міністром, найавторитетніші українські вчені звернулися до президента з приводу того, що вони глибоко занепокоєні тим, що "Європейська хартія регіональних або міноритарних мов" може бути перекручена і використана на шкоду державній мові й зачитав цю заяву.

Золотий голос України, народна артистка Ніна Матвієнко підтримала промовців, поетично порівняла неповторність української мови з народною пісню про матір: "Змалювали очі, змалювали брови, та не змалювали широкі розмови". Ця шира розмова може бути тільки рідною мовою, яку треба відстояти, "не проспати Україну".

Академік, Герой України, Голова Українського фонду культури Борис Олійник підсумував: "Хоч би хто що говорив, ми повинні заявити свою позицію у Верховній Раді, бо це буде база, звідки воюватимемо за праве діло. Не можна коаліції так лукавити. Я попросив би пояснити, де й коли ми звужували дію російської мови? Переважна більшість преси, книжок російською, а тут раптом заявляють, що ми її звужили, ледве не задавили. Російській віддали належне, що ще треба?"

Насамкінець Павло Мовчан закликав використовувати всі можливі засоби, щоб донести до людей, до нації цю гостру проблему і відстояти "наш дім буття" — рідну мову.

Сторінку підготувала
Надія КИР'ЯН

Володимир ЯЦЮК
Фото Володимира БОЙКА

МУЗЕЙ? ВИСТАВКА? ЧИ ДЕКОРОВАННИЙ ОФІС?

У часописі “Слово Просвіти” (ч. 27, 8–14 липня 2010 року) ми розпочали публікацію матеріалів про те, що відбувається на могилі Шевченка: збереження культурної спадщини, концепція та сумнівна тематична структура експозиції Державного музею Тараса Шевченка Шевченківського Національного заповідника в місті Каневі стривожили громадськість і на шпальтах нашого тижневика із застереженнями виступили провідні митці, серед них — музеєзнавець, культуролог Микола Біляшівський (ч. 27), всесвітньо відомий музеєлог, Герой України Борис Возницький (ч. 29), директор НУНК “МІГ” Петро Гончар (ч. 31), багатолітній хранитель Зінаїда Тарахан-Береза, відомі письменники Роман Іваничук, Ігор Калинець, Богдан Стельмах, художники Людмила Семикіна, Євген Безніско, Володимир Патик, Іван Остафійчук, народна артистка України Ніна Матвієнко та інші діячі літератури, культури і мистецтва. Їх підтримали просвітяни з багатьох областей, жителі Канева (див. ч. 33), до них приєдналися перші відвідувачі Музею на Чернечій горі (див. ч. 35, 36).

Питаю себе, широкими очима дивлячись на нову експозицію музею Кобзаря у Каневі. “Ні те ні се, ні інше”, — сам собі відповідаю. А казали: “оригінально, поєвропейськи, на світовому рівні”. Останнє — неправда, бо жоден гідний себе народ через сучасні вулично-банерні засоби зорової рекламної репрезентації свого великого поета у стінах музею не представляє. Та ще й де? На заповідній Чернечій горі, біля самісінької могили, куди звідусюди, як на прощу, іде люд, аби віддати шану духовному батьку відродженої нації, пом’янути його “незлим тихим словом”, словом живим, щирим і тихим.

Казав колись прихильний до Шевченка Великий Карл (Брюллов), що навіть шедевральне полотно, але без рами, нагадує йому вродливицю без корсета. Може, воно і справді так з огляду на тодішні уподобання й реалії. Однак прихований сенс порівняльного ототожнення картини з рамою-корсетом ґрунтується, насамперед, на бажанні Майстра бачити ідеальну мистецьку красу в достойній вишуканій матеріальній облямівці, яка складала б з картиною єдину художню цілісність. Зрозуміло, що домінуючою такою мистецькою цілістю є шедевральне полотно.

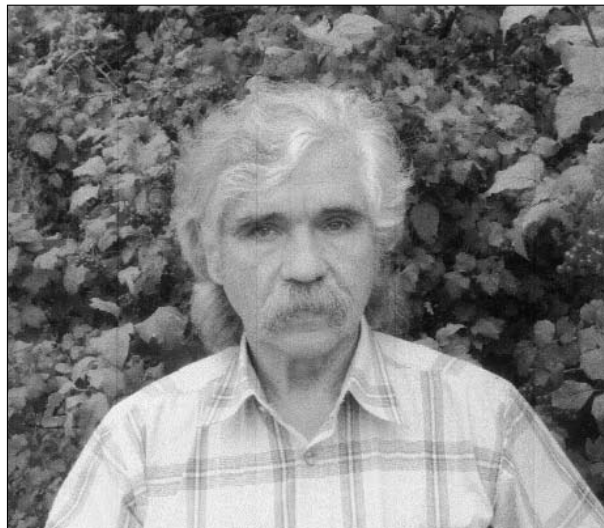
Якщо проводити уявні історичні паралелі, то в оформленні нової експозиції справді “талія в корсеті”, хоча й не в європейському, і вже сьогодні вірусною мілью поточеному. Коли ж погляд торкається напруженого на підрамок щойно репрезентованого “музейного полотна” (точніше — його ескіза, етюдів чи підмальовки), то воно ще геть далеко від досконалості. Якщо ж дивитися на нього звіддала, то в контурах і плямах накиданого сюжету вгадуються обриси поетового малюнка “Старець на кладовищі”, персонаж якого не позбавлений авторських рис самого Шевченка.

Від асоціативної метафорики перейду до безобразної оповідності й констатуватиму факти. Отже, — чому новостворена експозиція не відповідає високому статусу Національного музею-заповідника Великого Українця?

Принаймні досі вважалося, що музей (латиною — храм муз) — науково-дослідна і науково-просвітницька установа, в якій комплектують, вивчають й експонують твори мистецтва, пам’ятки історії, літератури та інші унікальні й раритетні предмети. Доволі чітко в енциклопедичних довідниках прописаний і термін “експозиція” (з лат. — виклад, виставлення для огляду). Тим часом уже в “Концептуальних засадах створення нової експозиції” натрапляємо на категоричне і суперечливе: “Біографія і творча спадщина Шевченка розкриваються за допомогою відтеоретичної й мультимедійних інформаційних засобів, відповідно в них слід зосередити оповідальну функцію. Натомість вибрані автентичні предмети мають бути звільнені від наративності та відображатимуть атмосферу Шевченкової доби”.

Як написали, так і зробили: доволі, на свій смак (чи несмак) повибирали лише окремі унікальні музейні предмети, позбавили їх сутнісної інформативності, зробивши нікими свідками “атмосфери” історичної доби. А відбір був найгорстокішим. Його не пройшли навіть раритетні видання поетових творів та ще багато чого. У музеї, де в широкому обсязі мали б виставлятися рідкісні експонати, акцент перенесено на банерно-мультимедійну оповідь, яка з цими експонатами іноді жодним чином не пов’язана. У такий спосіб повністю підмінено критерії. Гіпертрофовані на догоду масовій культурі форми витіснили на периферію духовну сферу культурно-історичного змісту.

Із інтерв’ю Лариси Скорик, авторки сучасного музею Любові Голоті (“Слово Просвіти”, ч. 35) випливає, що в тамтешній фондівій колекції “оригінальних експонатів немає”, і “практично, експозицію треба шукати по світу”, щодо її, мовляв, оформлення “проєкту ще не було жодного”. Кожна із залапованих тез хвилює на неточність, яка, можливо, зумовлена швидкомовністю самого жанру інтерв’ю. Насправді, і над добром експонатури, і над концепцією нової експозиції музею не один рік працювали наукові співробітники Заповідника. Інша річ, що, можливо, цього документа Лариси Павлівні не показали, і вона “сама собі, самісінька, мов перст”

Біля калини на Тарасовій горі

заходила вирішувати шевченкознавчі і, власне, музейні проблеми, які лише опосередковано пов’язані з її основним фахом. А що така альтернатива існувала, засвідчують кілька моїх зауваг щодо концепції й тематичної структури експозиції канівського музею, надіслані Національним музеєм Тараса Шевченка до Міністерства культури і туризму України за № 84/02 ще 25 лютого 2009 року разом з іншими рецензіями. Оприлюдню їх ще раз, як кажуть, “на потім”. Можливо, колись і комусь вони знадобляться.

У своєму баченні нової експозиції колеги цілковито пов’язують останню з оригінально втіленим у 30-х роках минулого сторіччя Василем Кричевським проєктом музейної споруди у вигляді великої української хати “як національного сприйняття світобудови”. В концепції музейників чимало емоційних та полемічних рядків адресовано “Укреставрації”. З них можна дійти висновку, що музейні працівники обстоюють ідею докладного відтворення архітектурно-художнього проєкту Кричевського винятково з творчими задумами митця, які з різних причин не були зреалізовані. Назв’яж, ідея зрозуміла, хоча насторожує така, як на мене, максималістська констатація авторів концепту: “На думку Кричевського, в цьому музеї повинно все бути виконане в єдиному стилі, в гармонії з усім художнім оформленням музею. Тому він сам проєктував і меблі для експозиції та виставки, і килимові доріжки, і гардини на двері, і штори для вікон, і навіть вазони”.

Гадаю, що від відтворення бодай вазонів та вітрин (якщо їх також проєктував Кричевський) музейники усе ж відмовляться (хоча б частково), бо при створенні сподіваного модерного музейного проєкту третього тисячоліття художникам-експозиціонерам, дизайнерам та мультимедійникам при побудові власне експозиції і без того вкрай важко буде пов’язати (або розмежувати) сучасне художнє бачення з (нехай і геніальною) стилістикою 30-х років ХХ ст.

Щире співчуття викликає чи не відчайдушний зойк експозиціонерів, що вони змушені до сьогоднішнього дня працювати “всліпу, без визначеної експозиційної площі”. Зрозуміло, з огляду на такі обставини, про представлену концепцію та тематичну структуру судити надто критично не доводиться, тим паче, що вони напевно будуть коригуватися й видозмінюватися при спільній роботі науковців музею і тих, хто безпосередньо здійснюватиме реалізацію їхніх ідей у художньому просторі майбутньої експозиції. Прикро лише, що цих “організаторів” досі ще не визначено.

Тепер про присутнє і конкретне. Видається, що при побудові нової експозиції після

реставраційних робіт знову не обійтися без сегментування, предметного розмежування величезних просторових обсягів задля того, аби уможливити розмаїття “індивідуальних підходів” при художньо-образному потрафкованні окремих тем, часових відтинків тощо.

Цьому можуть прислужитися легкі, можливо, рухливі перегородки та “відірвані” від стін і винесені в просторі залу доволі обсяжні, асоціативно пов’язані з архітектурою Кричевського (але теж легкі) мультимедійні модулі з екранами для перегляду тематичних мікрофільмів, програм із елементами сесорного керування тощо. “Мультимедійні засоби” лише кілька разів і без змістового наповнення згадуються авторами тематичної структури. На мій погляд, їх варто використовувати системні й функціональніше. Без них, як засвідчує аналіз концепції й тематичної структури, попросту неможливо буде візуально втілити ні “найхарактерніші образи — концепти: хата, гора — могила, воля та ін.”, ні “представити образ Шевченка максимально через призму його варіантів самозображення”, бо кожна з цих ідей потребує не лише концентрації зорового ряду, але і його вербальної (словесної) інтерпретації.

Варто окремо розробити загальну концепцію мультимедійної програми, передбачивши її функціонування і як цілісної автономної структури, і як своєрідного медіаґіда для розгорнутого коментування тих чи тих важливих фрагментів предметної частини експозиції.

Зокрема сучасні візуальні засоби з можливостями фрагментування, монтажу, “наїздів-наближень” на художній об’єкт здатні адекватніше розкрити змістову й художню сутність малярських (олійних) творів Шевченка, ніж це роблять погані копії. Останні, навпаки, справляють протилежний ефект — в очах художньо освіченого глядача вони дискредитують великого майстра.

У фондах канівського музею зберігається сім автентичних творів графіки Тараса Шевченка. В концепції накреслено не надто ймовірні способи поповнення колекції ще кількома малярськими оригіналами та портретами Шевченка роботи його сучасників. Якщо ці мрії науковців з якихось причин не здійсняться, то є альтернатива: експонувати оригінали Шевченка з інших зібрань на виставках однієї картини, чи інших презентацій, репертуар яких може бути доволі широким. Зрештою, ще один чи два оригінали, як кажуть, загальної погоди не зроблять.

Водночас варто максимально зосередитися на проблемі більш адекватного й акцентованого представлення тих шедеврів, які є в музейній колекції. Зокрема це стосується й подачі багатого музейного зібрання шевченківських видань (“Кобзарів” і не тільки їх). Тут, на мій погляд, не обійтися без розсоєредження, виокремлення їх із деяких тематичних вузлів (скажімо, “Ілюстратори творів Шевченка”) й пріоритетного представлення найбільш знакових книг поряд із відповідним

у часі портретним образом Кобзаря в більшості з означених у структурі тем. Ці шевченківські словесно-художні знаки доби в сукупності можуть створити суцільний домінуючий ряд і стати оригінальним (і неконкурентним) аналогом малярству і графіці Шевченка, щедро представленими в Національному музеї Тараса Шевченка, що в Києві.

Фактологічні зауваги й доповнення готовий надати своїм колегам усно. Буду втішений, якщо бодай якась із моїх думок буде заважена при побудові нової експозиції музею на Чернечій горі.

Гірко все оте перечитувати. Який там “концепт української хати”? Концепт ритуальної зали натомість маємо. Українських фресок і мозаїк Василя Кричевського у його ж “великій хаті” нині взагалі не побачиш. І лише тому, що комусь вони видалися нікудишнім “мальовидлом”. Залишається тишитися тим, що їх взагалі не позамальовували, а позатуляли й законсервували. А ще гірше, що сам образ поета представили наче у побито-му дзеркалі. І не тільки зовнішній, видимий образ. У нашвидкуруч створеній музейній експозиції Шевченко майже зовсім не представлений як поет національний. Спочатку — про зовнішність.

Десь у фондових теках канівського музею зберігається рідкісний портрет Шевченка, літографований 1860 року в Парижі найкращим тамтешнім літографом Адольфом Мульєроном. Історія його з’яви така. На початку 1860-го поетові приятелі Пантелеймон Куліш і Данило Каменецький заходилися коло видання альбому “Портрети українських письменників”. У лютому 1861 року в Петербурзі вже продавався перший випуск із портретами Шевченка, Куліша і Костомарова. Відомий французький мистець робив літографії за світлинами кращого на той час петербурзького фотографа Генріха Ден’єра. Пізніше цією світлинкою скористалися такі відомі мистці, як Іван Крамської, Василь Мате, Фотій Красицький, Микола Мурашко та інші. Літографія Мульєрона так сподобалася Шевченкові, що він користувався нею при роботі над офортним автопортретом. На одному з відбитків цієї гравюри поет власноручно написав останній передсмертний вірш “Чи не покинуть нам, небого...”. Отож Європа (принаймні Париж) вперше побачила зображення нашого поета саме завдяки літографії Мульєрона.

Цього навдивовижу рідкісного твору в нинішній експозиції музею немає. Підозрюю: саме тому, що Шевченко зображений тут в українському одязі. Ой і дістається ж останнім часом Тарасові Григоровичу за оту шапку та кожуха від чиновних європеїзаторів. Але, на жаль, — не тільки од них. Свого часу не втримався від кпнів (звісно, — образних, удаваних) мій улюблений, справді великий поет сучасної України Іван Драч. Його, як завжди пружний, вірш “Виклик” розпочинається знезачемним навіть для виклику: “Скиньте з Шевченка шапку. // Та отого дурного кожуха. // Відкрийте у нім академіка. // Ще — одчайдуха-зуха”. І це задля того, аби увиразнити прикінцеве: “Шевченко завжди молодий”. Мені, даруйте, останнє, — ніби про Леніна у відомій пісні про “Юный Октябрь”.

Назв’яж, глибокий сенс Драчевої поезії зрозумілий тим, хто тямить на слові образному. Однак куди більше тих, хто сприймає все буквально, а про вірші судить за першими двома рядками. От вони у своїй наївності і можуть запитати: “Ви, що це, Іване Федоровичу, закликаєте скидати з Шевченка шапку та українського кожуха, дурним обзиваєте? Ви ж їх на Тараса Григоровича не одягали? Його ж до того ніхто не силував!”

Ну, а те, що Шевченка ніхто не силував у Петербурзі одягатися в українські селянські строї, то чистісінька правда. Навпаки, траплялося, що тоді, як і тепер, і губоньки кривили, і носа вернули. Але то був усвідомлений поетів виклик, одверта демонстрація своєї національної ідентичності. В українському одязі у наймодніших тоді фотоатеїх Ден’єра і Левицького зухвало позували і по Невському ходили чи не всі Шевченкові друзі-земляки, включно з найбільшим на той час європейцем-інтелектуалом Пантелеймоном Кулішем. І всі оті кпни їм до одного місця були, як у народі кажуть.

Кожух і смушева шапка для Шевченка стали знаковими лише в останні роки життя, після повернення із заслання. Це був його виклик імперському Петербургу. Самі судить.

Закінчення на стор. 10

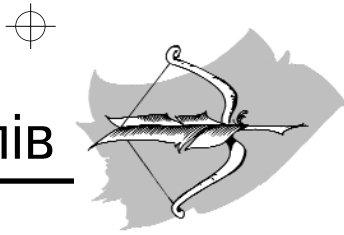

Фото Олесь Дмитренко

Модератором була головний редактор тижневика “Слово Просвіти”, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, письменниця Любов Голота: “Може бути, що не сьогодні-завтра з’явиться указ президента і група на чолі з Ларисою Скорик отримає високі державні нагороди за здійснення авторського проекту нової експозиції в Державному меморіальному музеї Тараса Шевченка. Проекту, в якому Шевченко повністю денационалізований, з якого вилучено будь-які свідчення величності ролі Шевченка навіть не в житті суспільства, не в усій Україні, а вилучено той феномен, який склався у кожній родині, для кожного українця. Це вдалося блискуче”. Любов Голота зазначила, що не хоче посилатися лише на свої враження — українському суспільству потрібна компетентна думка фахівців.

ДЕРЖАВА ЧИ “НЕДОРАЗУМЕНИЕ”?

Павло МОВЧАН,
народний депутат України,
голова ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка:

— Ми не встигаємо реагувати на всі виклики, які робить сьогоднішня влада, що зорганізувалася як одна могутня колона, яка ордою йде на нищення всього українського в освіті, культурі, історії, мові.

Останній доказ — це законопроект “Про мови в Україні”, авторами якого є три очільники партійних структур, що складають коаліційну більшість — регіонал Олександр Єфремов, комуніст Петро Симоненко, лівиновець Сергій Гриневецький. Як не може сьогодні за нашим “круглим столом” обійти цю тему — це основоположні речі, які сьогодні ланково обираються режимом для нищення. Ми відчуваємо: незалежність загрожена, вона послідовно і системно руйнується. Вороги України спостерігають, як ми реагуватимемо на виклики, що ми робитимемо.

Тема, яку ми сьогодні обговорюємо, одна з тих проблем, які сьогодні стоять перед українством.

На обговоренні мовної теми на відомому обозі голова Руської общини України Константин Шувор прямим текстом сказав: “Это государство — недоразумение, оно создано по провокациям Кравчука и определенной партийной верхушки. Тема, которую мы обсуждаем, не нуждается в розшифровке”, тобто російська мова — є домінуючою. Це значить, що нашій мові й нам “показують наше місце”, — а його немає.

До речі, 2010 року вдесьтеро збільшилася кількість крадіжок, зокрема й пограбованих музеїв стало вдвічі більше. Якщо раніше по всій Україні обікрали 28 музеїв, то сьогодні вже 56 крадіжок! Це інформація двомісячної давності. Я

переконаний, що це не випадково.

Пограбунки духовні відбуваються щодня: видаються тисячі брошур в Україні, зокрема в Донеччині й Криму про те, що “нет такого языка, нет такой нации”, вони вигадані за часів Австро-Угорщини. Множаться теле- й радіопрोगрами, які планомірно витискають із ефірів рідне слово.

Завдання наших “круглих столів” — озвучити ці проблеми і донести їх у різний спосіб широкому загалу. Боротьба за Україну буде вестися в різні способи, сьогодні вона не лише в парламентських рамках.

Для просвітян Тарас Шевченко — це основа, конструкція, на якій тримається вся наша ідеологія, наша справа. Отож тема, яку ми сьогодні розглядаємо — це не просто музейна справа, не окремий об’єкт, це питання нашої честі й гідності.

А ДЕ Ж ВЕЛЕТ УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ СВІТОВОГО ВИМІРУ?

Іван ЗАЄЦЬ,
народний депутат України:

— Те, що відбувається у Каневі навколо музею Шевченка — одна з технологій тієї війни, що сьогодні оголошена українству, українській національній державі. Зрозуміло — в долі української нації Тарас Шевченко займає особливе місце, він опорна постать, людина, що фактично переламала негативні тенденції для українців у XIX столітті.

Якою була заявка теперішньої влади на експозицію самого музею і на саму будівлю авторства В. Кричевського? Якщо говорити про будівлю, то тут треба повернутися назад до попередньої влади — вона дуже довго “розкачувалася”: вибирала різні проекти, сценарії й фактично затягла реставрацію самої будівлі та створення нової експозиції. Але це не є виправданням для теперішньої влади, яка буквально руйнує саму будівлю, територію навколо неї, творить музейну експозицію, що просто нищить Шевченка — велику духовну опору нації.

Є коментарі щодо експозиції самої авторки Л. Скорик та Г. Герман і багатьох інших, що вони хочуть створити модерний образ Шевченка, а не показувати його у вишиванках і шароварах. Однак те, що нині бачимо в музеї і навколо нього, насаджує вульгарне розуміння поняття модерну, яке вони зводять до відвідування Т. Шевченком різних балів та великосвітських товариств. Насправді, треба говорити про Шевченка як людину, яка здійснила титанічну працю з модернізації України в XIX столітті. Це він остаточно пробудив українську націю до духовного і державного відродження. Його діяльність вкладається у тогочасний європейський контекст пробудження нації.

за все, музейників, шевченкознавців, письменників. Не залишилися байдужими й політики. Особливий інтерес до нової експозиції в Меморіальному музеї Т. Г. Шевченка в жителях Канева. Цікаво, що на адресу редакції “Слова Просвіти” почали надходити матеріали про неблагополуччя в утриманні знакових українських музеїв. Словом, проблема визріла і про неї варто говорити.

Своє дев’яте засідання постійно діючий просвітянський “круглий стіл” означив широко: “Національна святиня. Музей Тараса Шевченка в Каневі”. У розмові, що відбувалася 15 вересня в Будинку НСПУ, взяли участь громадські діячі, музеєзнавці, правники, письменники.

Перша половина XIX ст. ввійшла в історію Європи як “весна народів”, яка започаткувала масове будівництво національних держав. І тому заклик Шевченка “в своїй хаті своя правда, і сила, і воля” — віддзеркалення тих європейських тенденцій до творення держав на національному ґрунті.

Велич Шевченка полягає в тому, що він синтезував національну традицію з новітніми світовими тенденціями. Шевченко — людина, яка модернізувала українське суспільство. Він зберіг і поглибив національну пам’ять, традицію, звичай. І на цьому посиленому фундаменті дав національну відповідь на виклики доби, зокрема розвинув загальнолюдські цінності — правди, волі та свободи — на властиво українському ґрунті.

Щодо мови — Шевченко остаточно закінчив процес творення літературної мови, що посилює соборність української нації, її потенціал. Він висловився за національний тип державності, говорив про Україну як державу, націю, суспільство нового часу.

Щодо релігійної сфери — у шевченковій творчості багато наголосів на індивідуальну відповідальність людини перед Богом.

Тарас Шевченко озброїв українську націю духовним і політичним інструментом, який був адекватний тій добі. Він фактично модернізував духовні параметри буття українців, які закладалися в епоху Богдана Хмельницького й Івана Мазепи.

У такому розумінні треба показувати Шевченка, а не так як нині його показали в музеї, в новій експозиції. Ми заходимо в зал — ліворуч і праворуч 13 банерів-портретів, а з них, переважно автопортрети Шевченка 1860 — передсмертного — року. Постає питання: чи сформований портретний ряд відповідає хоч би тій концепції, про яку говорять Скорик і Герман — Шевченка як людини модерної в плані хоча б зовнішньому? Не відповідає.

Якщо йти далі музеєм, то там немає експозиції, жодного біта інформації, що показали б Шевченка велетом українського, європейського духу світового виміру. Замість експонатів якимись “образами”

на матерії абсолютно нічого не додають. Можемо констатувати однозначно — немає експозиції, яка б дозволила відвідувачам вийти з музею з великою гордістю, з позитивними емоціями.

Завершення ремонту музею — це робота, зроблена на один сезон. Гранітні чашечки на доріжках покладені так, що перший дощ їх змие. У всьому ознаки тимчасовості.

повідь почув: “У нас немає ні міст, ні полів, нам немає що захищати, але коли ти зачепиш могили наших предків, то тоді знаєш, хто ми такі”. Зараз вороги замахнулися на могилу Тараса Шевченка.

Дуже часто іззовні бачиш те, чого не видно з України. Нещодавно я повернувся з Білорусі, де стоїть сім пам’яників Шевченку — вони поставлені не з вказівки президента, це органічна потреба і необ-

ШЕВЧЕНКО

Українська громадськість активно обговорює події, які відбуваються на Чернечій горі в Каневі. Публікації у нашому тижневику, інших газетах привернули увагу, перш

хідність сусіднього народу, який у складних умовах вибудовує свою національну політику, для якого наш поет не чужий.

Півроку залишилося до відзначення 150-ї річниці смерті Тараса Шевченка. Нічого для цього не робиться, створений міфічний оргкомітет, який очолює прем’єр-міністр, до якого входять міністри, і немає жодного шевченкознавця! Особливість нинішньої ситуації в тому, що це повне ігнорування законодавства, світової практики, традицій, повний нігілізм до фахівців, ніхто ні з ким не радиться, ніхто нікого не боїться — тож і роблять, що заманеться.

Ми ґрунтовно готувалися до реорганізації або новстворення музею-заповідника Т. Г. Шевченка. Першим його створював ще Симон Петлюра 1918 року, потім 1925 року долучилися Василь Кричевський, Микола Скрипник, це була спроба створити світового рівня меморіал батькові української нації. Багато було закладено позитивного. Все потім перетворилося на політизацію. 1939 року музей відкрився, його проектував Кричевський.

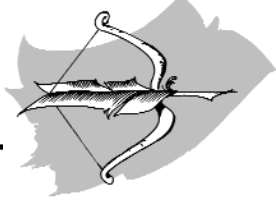
Нинішні так звані авторитети говорять, що Кричевський — не митець, не архітектор, що він творив в умовах Радянського Союзу, а значить, у депресії, безопірний переслідуванням. Але Кричевський — геніальний творець, з яким можна йти у світ сьогодні абсолютно спокійно, бо його модернізм абсолютний.

1998 року Національний заповідник, у якому у мав честь працювати на той час уже дев’ять років, запропонував українському уряду програму щодо підготовки до ювілейних дат Тараса Шевченка. Там був блок загальнонаціональний, блок, що стосувався Черкащини, блок Канева і Національного заповідника. Ми взялися спочатку, бо на той час було важко з фінансами, відреставрувати музей Кричевського.

Чому постало це питання? Прем’єр-міністр Валерій Пустойченко 1999 року підписав постанову, якою передбачив шість років на здійснення ремонту й реставрації, пристосування приміщення до нинішніх умов. На це були відведені певні кошти, але розпочали роботи тільки 2004 року.

2001 року проект було затверджено всіма інституціями — Міністерством культури, держбудом, визначені завдання. Я писав це завдання 2001 року і коли подивився, що зроблено, — то виконано за обсягами робіт на 95% від того, що я тоді писав. Але 5% — це ложка дьогтю в бочці меду, смак абсолютно інший. Справді, врятовано будинок, бо він потребував серйозного капітального ремонту, бо в будівництві було використано багато дерева, яке струхло за цей час, зокрема перекриття між поверхами, були використані слабкі фундаменти.

Загалом історія зведення цього музею — трагічна. Директор Стретович 1937 року під час будівництва був засуджений на десять років

за націоналізм, головний інженер будівництва — розстріляний у концтаборі, там же помер головний бухгалтер музею і навіть екскурсовод. Ось у яких умовах велося будівництво! Василя Кричевського зупинили, він ледь не потрапив під репресії, а дехто свої аргументи проти нього будує на тому, що його “не розстріляли й не посадили”. Під час війни постраждав музей, там був концтабір. 1944 року був засуд-

ному, інформаційно-пропагандистському, історіософському. Це все сплановано, добре організовано, на це Росія дає колосальні кошти, задіяла всю свою агентуру в Україні, п’яту колону, і режим Януковича на сьогодні є виконавцем волі Кремля і провідником його політики.

Треба думати, як організувати громадський протест, як організувати громадянське суспільство,

Глибокі тюрми покопать.
І, роде лютий і жестокий!
Вомісто кроткого пророка...
Царя вам повелів надати!

Чи не пожинаємо сьогодні ми ці плоди? Я думаю, що мусила б керуватися Лариса Скорик, — звичайно, якщо вона українка, якщо вона — українорозвинута людина, — словами Шевченка. Якби вона глибоко прочитала поезію Шевченка, якби увійшла

Є автор тої концепції і є його проекти, які він представляв, захищав. Чим та концепція пана Скиби відрізняється від того, що сьогодні втілено в життя? Нічим. Він очолив начебто цю концепцію, людина не музейник, не відомий серед музейників, і те, що він очолив цю концепцію, і в нього в колективі ховалися діючі керманічі — на той час очільники Міністерства культури пан Вовкун і пан Яковина, які ак-

чій горі. А в нормальній країні все це трактується як єдиний процес розвитку національної культури, який не можна розірвати. Те, що відбулося з Музеєм Т. Шевченка на Чернечій горі, реставрацією не назвеш — це знищення інтер’єру. Реставрація — це відтворення попереднього вигляду споруди, реставрувати можна те, що існувало раніше. Найбільша небезпека сьогодні, що Лариса Скорик вимагає, аби все, що вона накоїла у Музеї на Чернечій горі, було визнано її авторською роботою. Після цього все це нищення первісного інтер’єру, запроєктованого В. Кричевським та Ф. Костирком, набуде легітимності і ми не матимемо права за її життя це зняти. Ми повинні, хоча б це відвернути. Охоронний паспорт музею як пам’ятки надає підстави, щоб визнати зміну інтер’єру Музею, проведену Л. Скорик, пошкодженням пам’ятки, що карається законом. Завдано колосальних збитків. До того ж, коли затверджували проект, представник Інституту УкрНДІ “Проект-реставрації” А. Є. Антонюк попереджав, що навантаження на підлогу на квадратний метр буде в кілька разів більше, ніж заплановано, бо буде покладено камінь замість паркету, — і стіни під його тягарем згодом потрескаються. Ніхто того не послухав. Нині, за визнанням архітектора В. М. Безякіна, — саме через це — приміщення загрожене. А державні органи так і не надали проєктантам: “Л. Скорик со колеги”, — впроваджувати свій проект у життя. Але камінь замість паркету вже покладено... Я не розумію, чому, коли порушено закон, мовчать політичні партії, а громадські організації, які опікуються збереженням пам’яток, не звертаються до суду?

БЕЗ «КОБЗАРЯ» І КОБЗИ

жений на десять років новий директор музею.

Підкреслюю: заповідник професійно підійшов до здійснення реставрації. Жоден з музеїв в Україні не пройшов цей етап. Ми першими були, роботи почалися з січня 2004 року. А 22 січня я був уже звільнений із роботи. Був призначений владою прем’єра Януковича інший директор, який попрацював рік, за цей час я відновив себе в судах на посаді, а він заробив дві кримінальні справи. Заступник його — дві справи. 2005 року я повернувся на півроку. Як міністр культури тримав на контролі ремонтні роботи.

Головний інженер інституту “Укрреставрація” Олег Граужис заявив, що роботи до весни цього року були виконані на 90%. А 10% “Укрреставрація” виконала б за три місяці, коли було б належне фінансування.

Нова команда не дозволила поставити вгодовлений за два з половиною мільйони гривень бар’єр, який проектував Василь Кричевський. Необхідно було помістити відкритий вітраж — його теж прибрали! Треба було постелити дерев’яну підлогу, уже були завезені матеріали — прибрали та заборонили зробити розписи.

Головна мета нинішньої експозиції — збурити українське суспільство, принизити українців, сказати, що ми можемо знущатися над могилами ваших духовних батьків і ви нам за це нічого не зробіте. А ще — реалізувати свої непрофесійні амбіції, оскільки Лариса Скорик ніколи не виявляла себе як музейний дизайнер.

Були усунуті фахівці, ніхто ні з ким не радився. Експозиція робиться з музейної колекції, а предметів у Національному заповіднику більше 50 тисяч тільки основного фонду, ще тисяч 20 нараховується науково-допоміжного фонду.

Сьогодні в музеї ліквідований Шевченко-поет. Там є Шевченко — начебто художник. У неділю навіть автопортрети почали падати. В музеї повне фіаско.

ЯКЩО РЕЖИМ ЯНУКОВИЧА ПРОТРИМАЄТЬСЯ ДЕСЯТЬ РОКІВ — ЗАКРИЮТЬ УСІ МУЗЕЇ

Володимир ВАСИЛЕНКО,
доктор юридичних наук,
професор:

— Та наруга, яка чиниться над музеєм Шевченка й ім’ям нашого національного генія — це не є недолугістю Януковича, Табачника чи Скорика. Це один з інструментів і елементів тієї війни, яка ведеться проти України. Війна Росії проти України розпочалася після 1654 року. І з тих пір вона ведеться весь час. Інша справа — інтенсивність цієї війни, її форми. Мета — знищення української України. Сьогодні ця війна вступила у фазу, коли загроза знищення української України є реальною.

Сьогодні проти України ведеться гуманітарна агресія у трьох вимірах: мовно-культур-

но, щоб режим Януковича відчув, що Україна — не мертве тіло, вона — потужний організм, який здатен себе захистити.

Хочу звернути увагу на останню ініціативу представників чинного режиму, а саме проект закону про мову, поданий до ВР. У разі його ухвалення українську мову буде знищено.

Правлячий клас у Росії, ведучи війну проти України, переконався, що доки існує українська нація, українська ідея, завжди виникатиме українське питання. Це перепона для реалізації їхньої ідеї “єдиної великої Росії”. Україна повинна бути слабкою державою, повинні бути слабкі лідери, якими можна керувати.

Зараз нова стратегія щодо України — вони хочуть вирішити українське питання в контексті концепції “руського міра” і руського міссіонізма раз і назавжди. Вони зараз не ставлять питання, що Україна повинна бути проросійською, вони ставлять питання, що Україна повинна перетворитися на російську Україну. Йдеться про знищення української нації. Цей майбутній закон про мову — це сьогодні основне знаряддя.

До 70 рр. XX століття можна було говорити, що українська мова не знищена, оскільки діяли зовсім інші фактори. На злами XIX—XX століть 90% населення України було сільським, і всі ті царські укази, заборони на верхній шар застосування української мови, не могли її знищити. Населення послуговувалося українською мовою, відтворювалося сільське населення. Не було знаряддя поширення чужоземної мови серед українського населення.

Сьогодні ситуація змінилася. Цей закон — смерть для України. Якщо режим Януковича протримається десять років, за цей час знищена буде українська мова. Якщо ми не вирішимо цього кардинального питання, то не буде не лише правдивого музею могили Шевченка, а закрийють усі музеї.

СКОРИК МУСИЛА КЕРУВАТИСЯ СЛОВАМИ ШЕВЧЕНКА

Анатолій ПАЛАМАРЕНКО,
народний артист України,
лауреат Національної премії
імені Тараса Шевченка:

— Колосальні слова Тараса “Я так її, я так люблю // Мою Україну убогу, // Що прокляну святого Бога, // За неї душу погублю!”. Якщо подивитися на кожне слово під збільшувальним склом і вдуматися у їхню глибину, то це є неоціненним матеріалом для митця, архітектора, для артиста, для людини, яка працює зі спадком Шевченка. Це той матеріал, на якому мусимо будувати своє сучасне розуміння творчості Шевченка.

Йде колосальний наступ на нашу святиню — основу нашої духовності. Якщо ми, інтелігенція, раніше б та й дослухалися до великого Тараса, що казав у своїй поезії “Пророк”:

І праведно Господь великий,
Мов на звірей тих лютих, диких,
Кайдани повелів кувати,

в образ його думок, почуттів і вклала його слова у вогонь любові, то музей був би зовсім іншим, і ми відчували б у ньому величний дух Шевченка.

АБСОЛЮТНА ЗНЕВАГА ДО НАШИХ НАДБАВ

Сергій КРОЛЕВЕЦЬ,
голова Всеукраїнської асоціації музеїв, екс-генеральний директор Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника:

— Маємо напрацювати конкретні дії. Давайте зробимо виїзне засідання, візьмемо кілька автобусів, студентів художньої академії з факультету, де викладає Лариса Скорик, і приїдемо на Чернечу гору! Запросимо пресу, будемо говорити про експозицію, про те, як вона планувалася.

На 90% завершені були роботи, а дії сьогоднішньої влади або тих, хто нею прикривається, є продовженням бездіяльності попередньої. А чи так вже швидко й могла група, яку очолює Скорик, — за два місяці — розробити концепцію, ескізний проект? Сьогодні ми вже знаємо, скільки він коштує.

Говорив зі своїм другом Анатолієм Гайдамакою, він сказав: “Я тепер знаю, скільки коштує ескізний проект. Я разом, за всі музеї Шевченка в Україні і Казахстані, що зробив за своє життя, не отримав таких гонорарів”.

А Гайдамака зробив усі музеї Шевченка в Україні! Це відома людина, що зробила Музей війни, визнаний три роки тому кращим військовим музеєм в Європі. Як можна було не скористатися досвідом Гайдамаки? Це неповага до спеціаліста номер один в музейному проектуванні. Так, як він розкриває завдану музейниками тему, — ніхто краще не робить.

Бо насправді експозицію будує колектив музею, а не якийсь заїда, запрошений на кілька днів на якусь акцію, на проектування. Це неповага до Кричевського.

Музейники роблять експозицію. Чому виникла така ситуація, коли весь колектив був усунутий від процесу творення музею? Музей — це ж науково-дослідний заклад, як можна обійтися без досвіду музейників, без їхнього знання теми?

Шевченко — пророк, Шевченко — художник, Шевченко — поет, Шевченко — громадський діяч, і, можливо, Шевченко — якоюсь мірою фронт — це повинно розкриватися мовою музейних предметів у тій експозиції, яку готує колектив.

Якби тільки сформували вчора цей колектив, і він нічого не знав — це одна справа. Але на Чернечій горі досвідчений колектив, який має традиції, свою експонатуру, і розповідь про Шевченка в усіх його аспектах.

Чому виникла така ситуація і чи пані Скорик це створила? Ні, всім музейникам відомо, що нова концепція з’явилася не сьогодні, а при міністрі Вовкуні й ним була жваво підтримана.

тивно брали участь у тих ідеях і пропозиціях.

Те, що ми сьогодні бачимо в зрізі музею Шевченка, — це озона глибокої генетичної хвороби всієї сфери культури, зокрема музейної сфери. Нересторваність музейної сфери і сфери культури призвело до того, що відбулося.

Оскільки нічим не відрізняється формат Мінкультури за часів Вовкуна від того, яким сьогодні ми його маємо, то це продовження абсолютної зневаги до того, що є нашим надбанням.

Немає музейної ради, і цей проект протягнули через науково-методичну раду з питань реставрації пам’яток, яка була спішно самим Вовкуном переформатована: можливо, саме під це завдання, бо там же світили шалені гонорари! І протягнули на засіданні, де практично не було вкорування.

Практично дві людини на засіданні цієї ради проголосували проти трьох, але в них була більшість переданих заочно голосів. Формально — наче збереження демократизму, але сама ця рада складається з державних чиновників, які залежні від міністра. Що це за громадська рада? Хто бачив проект Гайдамаки — ніхто. Проект Антонюка? Його усунули.

Чому сьогодні мовчить колектив музею? Бо сьогодні звільнений директор Канівського заповідника Мар’ян Піняк. Без пояснень — це політична репресія проти директора закладу. А як відомо, щоб зламати опір колективу слід звільнити директора.

МІНА СПОВІЛЬНЕНОЇ ДІ

Микола БІЛЯШІВСЬКИЙ,
член Головної ради
Українського товариства
охорони пам’яток історії
та культури:

— Намагаються знищити головну підвалину держави — гуманітарну складову нації. Почали знищувати те, що було джерелом у культурному житті, і побуті для психіки вільної, культурної людини, яка здатна проголосувати на референдумі за незалежність. Не визнають права України на власний шлях у культурі, в історії. Одним із засадничих здобутків української культури в післяшевченківську добу стало впровадження досягнень творчості народних майстрів у міський побут, вироблення на їхній основі самобутнього стилю в одязі, умеблюванні помешкань, в оформленні книжок, в архітектурі. Нині вже кожному читачеві відомо, що Л. Скорик не може терпіти української народної культури, українських народних ремесел, з яких брали натхнення і аристократія, і митці, які творили модернову Україну. Вона ненавидить навіть народну хату, в якій з’явився на світ Великий Кобзар. Отож не дивно, що в її проєкті здобутки українців у розвитку культури в післяшевченківську добу відкинуто. Відкинуто і один із найвищих виявів цього розвитку — стиль українського модерну, в якому споруджено Музей Т. Шевченка на Черне-

Ось такі думки прозвучали на “круглому столі”, і, як бачите, вони варті того, аби їх почули і в Міністерстві культури, і в Уряді, і в Адміністрації Президента В. Януковича, якому все, що зробила з музеєм Шевченка архітектор Л. П. Скорик, сподобалося. Про це він сказав у мікрофони 23 серпня цього року, після того, як разом з автором розрівав червону стрічку і оглянув нову експозицію.

Як зауважив учасник “круглого столу” заслужений діяч мистецтв, шевченкознавець Володимир ЯЦЮК: “Я шукав у музеї позитив, але не знайшов. Він залишає гнітюче враження. Повністю винищений Шевченко як національний поет. Що говорити, коли в експозиції немає кобзи чи бандури? Говорили, що буде музей європейського значення, однак це виставка банерів і живопису на смак Лариси Скорик. Чому оцей великий камінь при вході називають наріжним? Офорти Шевченка малесенькі, що не роздивившись. Здається, що виходиш не з музею, а з ритуальної зали. Форма забила зміст Шевченка”.

Детальніше про враження від нового Музею читайте у статті Володимира Яцюка “Музей? Виставка? Чи декорований офіс” у цьому числі “СП”.

Учасники “круглого столу” висловили пропозиції. Основні з яких — широко інформувати громадськість про руйнування Музею Тараса Шевченка. Створити громадський оргкомітет на відзначення ювілеїв Т. Г. Шевченка, враховуючи сьогоднішні реалії й політичний підтекст знищення музею, перше засідання громадського комітету провести в Каневі й запросити канівців до участі. Долучити до роботи оргкомітету представників усіх музеїв Шевченка, шевченкознавців, авторитетних діячів гуманітарної сфери держави.

Записала **Наталія АНТОНЮК**

Закінчення. Початок на стор. 7

На чотирьох із десяти його прижиттєвих світлих бачимо поета у цих атрибутах українськості, ще на одному (парному, з Г. Честавівським) шапка одверто демонструється на вишуканому круглому столику. Подібне співвідношення і в офортних автопортретах (два з чотирьох). Нарешті, два останні (олійні на полотні) самозображення: 1860 р. — у шапці, вишиванці й киреї; 1861 р. — усе та сама шапка і кожух.

Звісно, нікому не заборонено кидати свій виклик викликам Шевченка, а людям чиновним “вбивати людям” стереотип Шевченка у фраці й метелику. Поет справді був різним. Не накидав же він на себе кожуха, коли в майстерні Карла Брюллова 28 квітня 1838 року разом із Аполлоном Мокрицьким приймав юного намісника (згодом — Олександра II). Шевченко і малював себе по-різному. Окрім реалістичних, психологічних, символічних самозображень, у його творчому доробку багато різного типу автошаржів. В одному з альбомів мистця є рисунок, яким Великий Кобзар усім своїм шанувальникам і недоброзичливцям дає гучного “символічного” ляпаса: малює себе майже голим, з усіма чоловічими достоїнствами. Щодо цього самозображення, то його, справді, не варто “культивувати” у святому місці — на Чернечій горі. А тим, хто прагне уявити колажований часом, але збірний образ поета-художника, раджу хоча б погортати мою книжку “Віч-на-віч із Шевченком” (К., 2004), де вперше зібрано й прокоментовано майже всі прижиттєві зображення поета: й автопортрети, і твори інших мистців. Там усячини надивитися...

І взагалі, якщо йдеться про велику й величуну постать, то чи варто “зацікловувати” на одязі й на шпальтах поважних видань закликати до руйнування старого стереотипу (вже надивилися, мовляв) і закликати до культивування нового: франта, представника золотої молоді, в якого нібито всі петербурзькі дами захоувалися. Як на мене, то це чистісінької води інтелектуальний наїв, що видається за спробу представлення “Шевченка, якого не знаємо”. Бо не фронт лежить у могилі поряд із музеєм, а великий поет нації і світу. Обидві ці іпостасі Шевченка в музейній експозиції висвітлено вкрай незадовільно, а національне єство поета геть затьмарене.

У фондах канівського музею Великого Кобзаря зберігається унікальна колекція кобз і бандур — в експозиції — жодної. Наразі вже школярі знають, чому Шевченко всі свої збірки поезій називав “Кобзарями”. Щоправда, ще й до Лариси Павлівни Скорик були автори, які дратувалися, коли в літературних джерелах замість прізвища Шевченка вживали, як на їхній погляд, народницько-архаїчне означення “Кобзар”. Глибинна поетова сутність, мовляв, цим поняттям не вичерпується навіть тоді, коли до нього долучають епітет “великий”. Іноді таке несприйняття аргументують іще й такою тезою: семантика словосполучення “Великий Кобзар” настільки закорінена в національному, що її годі зрозуміти західному читачеві. Тимчасом самоототожнення Шевченка з кобзарем також загальновідомі. Через образ ліричного героя вони уявлені вже в першому “Кобзарі” 1840 року. Прикметний у цьому сенсі також псевдонім безнадії “Кобзар-Дармограй”, яким письменник підписував свої невольницькі повісті.

Вважаючи, мабуть, що модерні етнос не сумісні, авторка експозиції вирішила позбутися навіть розмов на цю тему і не подала ні кобзи, ні народної картини “Козак Мамай”, композиційну схему якої використав Шевченко, малюючи свою “Катерину”, і багато чого ще не подала. Образно кажучи: обрубала все національне коріння, яке не вписувалося в її “модерний” інформаційно-архітектурний модуль.

Жаль, що в просторі цього модуля не знайшлося місця й світовому поетові, бо тут зовсім не представлені переклади його творів мовами народів світу, а про книжки, присвячені Шевченкові (як своїх, так і чужомовних авторів), уже й говорити годі, так само, як і про знаменитих ілюстраторів “Кобзаря”. Назагал, у поспіхом створеному “модерному” музеї не відчувається залюбленість його авторки у книгу, хоча видимий, візуальний вимір поета — це саме вона.

Усі прижиттєві видання творів зуміли втиснути у два невеличкі пюпітри. Фототипічне видання першого (1840) “Кобзаря”, не розкриті, без знаменитої офортної ілюстрації Василя Штернберга (бо на ній знов-таки

— кобзар з поводирем), лежить собі самотою на маленькій горизонтальній площині на тлі даленіючого граніту кам’яної підлоги. А трохи далі, на іншому пюпітрі, купкою — інші видання, що вийшли за життя поета (від ранніх до останніх). Ото й усе. Жаль екскурсоводів, бо якою імпровізаційною майстерністю треба володіти, аби при такому нагриманні донести до глядача і слухача всю красу і велич Шевченкового слова, історію появи книг і т. ін.

Ще більше не пощастило в новій експозиції Шевченкові-художнику. Одне, що у фондовій збірці Заповідника — всього сім його оригінальних офортів, інше, — їх представлено в такий спосіб, що краще б взагалі не виставляли. Репродукції цих гравюр уважний відвідувач зможе відшукати на галереї другого поверху вестибюля, поблизу банерів. У таких самих невеличких прозорих

данія творів Тараса Шевченка. Літературну частину вже видано (1—6 томи). Хоча й у ній не обійшлося без кількох неприємних “ляпів”, назагал, Шевченко-літератор представлений тут доволі пристойно. 2005 року вийшов друком сьомий (перший із п’яти запланованих) том графічно-малювальної спадщини художника. Одряду по тому з огляду на знаковість постаті Тараса Шевченка його було названо великим соромом українського мистецтвознавства. Видання призупинили, однак, покликаючись при цьому лише на брак коштів. Як член редакційної колегії дванадцятитомника знаю проблему зсередини і наважуюся стверджувати, що річ не в грошах. Нині, не те що видавати, тут ще писати, писати і ще рік писати треба, а вже потім до друку братися, аби по тому європейські вчені мужи не сміялися.

Президент у випадку з музеєм на Тара-

десятки фактів неадекватного тлумачення й представлення Шевченкових малюнків, зумисного замовчування альтернативних джерел тощо. Але так сталося, що й корпус 8-го тому передали для доопрацювання тій самій старенькій особі. Наскільки мені відомо, за таких обставин попередні упорядники цього тому... також відмовилися від подальшої співпраці. В силу різних обставин з першої робочої групи з підготовки 7—11 томів образотворчої спадщини вийшло понад 10 осіб.

Наразі, здається, безповоротно загублено попередній корпус коментарів 11-го, і частково доопрацьовані тексти 10-го томів. Обговорення корпусу 9-го тому ще й не розпочиналося, і коментарі існують у чорновому варіанті. Ну, а про реальний стан підготовки 8-го тому Ви можете судити самі, бо до музею він у упорядкованому вигляді ще й досі не потрапив. Хоча з побіжного перегляду вже давно переданих до видавництва “Наукова думка” матеріалів можна стверджувати, що цей стан незадовільний. Таку оцінку при нагоді зможу продемонструвати на прикладі бодай одного, колись мого, а тепер до невпізнанності зміненого коментаря.

З огляду на викладене, пропоную:

а) призупинити видання 8-го тому, аби не загострювати проблему й надалі не дискредитувати все видання;

б) організувати нову дієздатну робочу групу науковців, яка паралельно працюватиме над усіма томами образотворчої спадщини;

в) до складу групи для реальної роботи над текстами коментарів їх обговорення і затвердження до друку залучити принаймні по 4 працездатні науковці, і, обов’язково, — з усіх трьох інституцій, на які покладено відповідальність за видання дванадцятитомника (просто молодих головатих хлопців, а не “підписних редакторів”);

г) зробити спробу повернути до роботи кількох досвідчених працівників;

д) у процесі роботи, коли стан завершення кожного тому сягатиме бодай 80 %, повернутися до першої концепції представлення образотворчого ряду, належно перекомпонувати структуру томів і розпочати їх видання один за одним у невеликому проміжку часу.

Видається, що лише в такий спосіб і за умови забезпечення безперебійної колективної праці й відповідної організаційної роботи до Великого ювілею, принаймні 11 томів Повного зібрання можна видати. Що ж до 12-го тому, то жодна робота над ним, здається, ще не розпочиналася.

Лист, що нині стає відкритим, підписано ще 24 червня 2008 року. Відтоді нічого не змінилось. Часу втрачено багато. Віз і нині там. Та вже й зовсім загруз. Через те й пропонується форма: “**підготувати до друку**”. А нині — організувати науковців і їхню працю. В іншому разі — знову з’явиться фахівець із іншої галузі, і будемо мати те, що нині маємо в Каневі.

Від редакції

Щойно з’явилася нова книжка Володимира Яцюка “Відлуння”. На відміну від попередніх, — це не наукові дослідження про Шевченка, а “Вірші минулих літ” (такий підзаголовок). І в ній також є цикл віршів, присвячених Кобзареві. Поміж них — “Чернеча гора”. На наш погляд, змістом і емоційністю цей вірш перевертується із критичною публікацією автора, через те подаємо його у такій сув’язі:

А якщо це не ріка, а доля?

А коли це не вода, а час
Котить свою хвилюнку поволі
До гори, яку обрав Тарас?

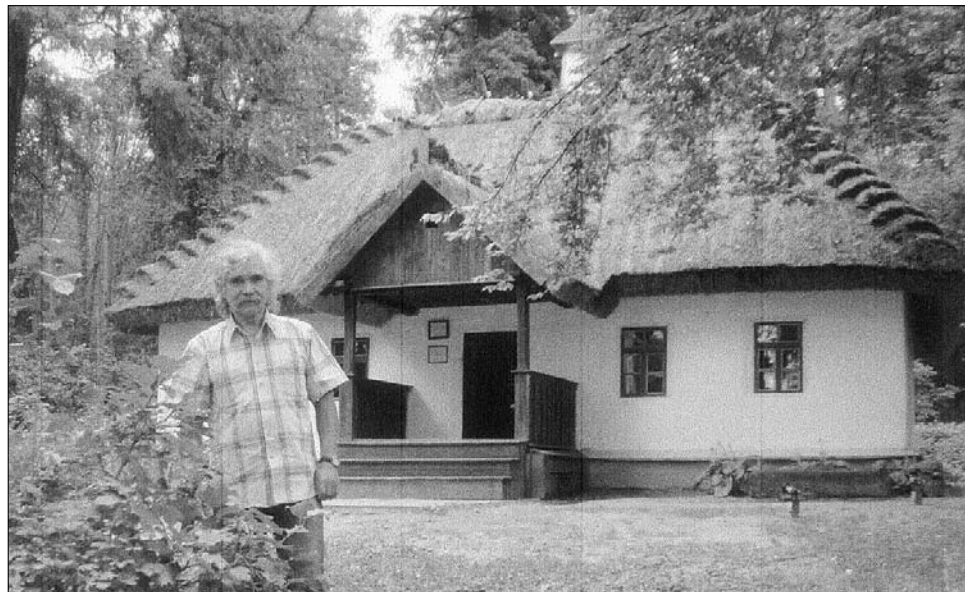
А якщо це не гора Чернеча,
А курган народної журби?
То чому ж тоді так молодечо
По горі тій поросли дуби?

А якщо це не дуби, а думи
З-під землі пробілися отут?
Скільки було грому, скільки глуму,
Скільки всього, а вони ростуть

І тримають на землі поетів
Коренем Шевченкових тривога.
Скільки нас німих і безхребетних
Воскресало на горі його,

Коли рідний вітер бив у груди,
А печаль голубила чоло...
І так буде, так довіку буде,
Що б на цьому світі не було.

МУЗЕЙ? ВИСТАВКА? ЧИ ДЕКОРОВАННИЙ ОФІС?

Біля Шевченкової світлиці

пюпітрах, у необрамлених паспарту, їх, наче ненароком, кинули на тло гранітної підлоги. І де вже їм, невеличким, сірим “конкурувати” з кількометровими кольоровими монументалізованими проекціями акварелей і олійних творів митця, які в оригіналах своїми розмірами не бавали, ніж “присоромлені” творчою волею авторки експозиції дивовижні поетові гравюри.

Можуть запитати, чому увага акцентується переважно на представленні в новій експозиції творчості поета й художника. А тому, що сподівана, доречна і вдячна тема “Історія могили”, яка так панорамно відтворена в дослідженні Зінаїди Тарахан-Берези “Святіня”, в новому музеї уявлена лише кількома вдалими (віддамо належне) штрихами. Але поза “кадрами” залишилася маса присутніх і значимих подій, пов’язаних з оселею його душі. Для прикладу: заснування Братерства Тарасівців. Отож про це варто було б говорити окремо.

Вдаючись до форми ліричного обрамлення своїх нотаток про перше враження від побаченого на Тарасовій горі, завершу їх у стилі ритмомелодики вірша мого улюбленого поета (звісно, гіперболізуючи). Пам’ятаєте: “Сприймати світ всерйоз — твоя тяжка повинність, // І луштити зерно з гідких його одерж”. Отож:

Спізнай усе як є, і хай гуде юрма...

Бо ж тільки “рами” є —

ще все довкола голо,

Граніт і банери — музею ще нема...

Але закінчити хочеться оптимістично, бо, як у народі кажуть, животворяща вода і камінь точить, сподіватимемося, що шире слово українського народу колись підточить і отой сумнівисто-символічний, що особливо нелюбим був Тарасові Григоровичу.

Мене тепер інше лякає. Нині у глибокій кризі не тільки музейне, а й так зване академічне шевченкознавство, зокрема та його галузь, що опановує графічно-малювальною доробку митця. Ось уже десяток років триває видання повного дванадцятитомного ви-

своїй горі довів, що кошти на святе діло швидко знаходять і слово своє тримає. Отож боюся, що якийсь авторитет із науково-чиновницького світу, не відаючи про реальний стан речей, запропонує до Великого ювілею Тараса Григоровича (2014 р.) завершити видання дванадцятитомника і чотиритомної Шевченківської енциклопедії. А якщо з’явиться такий указ, то це буде зроблено. Але ціною великого сорому в майбутньому. Як на мене, коли вже конче комусь треба доконана форма дієслова, то можна запропонувати формулу: “**підготувати до друку**”.

Щоб читач бодай у загальному зрозумів ситуацію, що склалася довкола завершення видання Повного зібрання творів Кобзаря, змушений опублікувати напівприватного листа до одного з повноважних членів редакції, написаного більш як два роки тому. Оскільки лист був не офіційним, то прізвища осіб у публікації позначаю трикрапками.

Пропозиції щодо виходу з кризового стану процесу підготовки томів образотворчої спадщини поета-художника.

Шановний... Вам відома ситуація, що склалася в роботі групи науковців, які писали коментарі й були призначені упорядниками 7—11 томів зібрання Шевченкових творів. Колективна праця фактично припинилася 2006 року по виході у світ сумнозвісного 7-го тому, впорядкованого всупереч концепції, затвердженої свого часу редакційною колегією і втіленою в підготовленому до друку варіанті 7-го тому (його упорядниками тоді були...).

Ознайомившись із видрукуванням, спотвореним за формою і змістом томом, названі упорядники, прізвища яких без їхнього відома були зазначені у вихідних даних видання, відмовилися від авторства і запропонованого їм гонорару. Відмовилися не тільки вони, а й автори недолуго відредагованих новою упорядницею коментарів. По виході 7-го тому дванадцятитомника в газеті “Літературна Україна” я опублікував цикл із шести (можливо, надто полематичних) статей зі спільною назвою “Погвалтований том”, де навіть

ВІД НАСКЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ ДО «ПАРКАННОЇ» ТВОРЧОСТІ

Наші пращури не мали іншої можливості літературного чи мистецького самовираження, окрім як писати (малювати) на камінні та скелях. А в сучасників вибір великий: від пензля і кулькової ручки до Інтернету. Однак шумерські гени виявилися напоручд живучими: дехто прагне спілкуватися по-предківськи, створюючи інтелектуальний продукт, доступний для широкого загалу. Щоб прочитати міг і студент університету, і волоцюга, заклопотаний збиранням пляшок. На парканах і стінах будинків, на контейнерах для сміття, і навіть на пішохідних доріжках. Спрацьовує не гірше за Інтернет!

Вивчати цю “народну творчість” не менш цікаво, ніж знайомитися із архітектурою, скульптурою, живописом, вишивкою чи народними ремеслами. Здійснюючи моніторинг парканної творчості, матимеш у своєму розпорядженні серйозний аналітичний матеріал. Головне — підійти до справи творчо, системно.

Ось, скажімо, напис “Не будь овочем!”, зафіксований у Херсоні. Певно, йдеться про людьську пасивність, і заклик є намаганням розбудити бодай якусь частинку херсонського соціуму. Напис російською, та це не відбиває мовні уподобання більшості мешканців міста. З’явився й інший напис: “Націонал-соціалізм — майбутнє країни!”. Отже, Херсон толерує навіть націоналістичні гасла. Якби такий напис з’явився у Севастополі, ідейні опоненти, напевно, замалювали б його наступного дня. А тут і фарба вже встигла вивісти, а ніхто не замальовує... Може, статечні херсонці згодні з авторами? У такому випадку Крим і Херсонщина — різні регіони. Свого часу Сімферополь зустрічав масою політичних написів вздовж залізниці: “Крым русский!”, “Хохлы, убирайтесь домой!” тощо. Згодом пристрасті вгамувалися, і подібні гасла стали зустрічатися рідше. Більше стало антитатарських і навіть антимусульманських. Це

свідчить про прихований міжнаціональний антагонізм на території півострова. Тим приємніше було побачити в центрі Феодосії гасло “Слава Україні!” Те, що у назві держави зроблена помилка — не стільки засмучує, скільки радує, адже з головою видає почерк неофіта; а якщо в Криму є такі небайдужі й сміливі неофіти, то не все втрачено...

Донбас відрізняється від Криму тим, що місцеве населення не сприймає Україну як історичну випадковість — це їхня держава. Але і в краю териконів можна помітити написи: “Донбасс — русская земля!” або:

“Я — русский!” Проте — всюди є патріотичні люди. Бо знайшлися місцеві донецькі “молодогвардійці”, які на кіоску “Ремонт обуви”, що на вулиці Постишева, зробили напис червоною фарбою: “Ремонт взуття”. Мовляв, якщо вже двомовність, то справжня! А біля університету прочитав: “Донбас — не музей комунізму!”

У Чернігові наочним доказом активності національно-патріотичних сил є гасло: “Сіверщина — українська газета!” У Києві мислять глобальніше: на цегляному паркані

біля університету гасло: “Солідарність! Спротив! Свобода!”

Провінція не виняток. У селі Кольчугине Сімферопольського району теж пишуть на парканах. Довго думав, що означає напис: “Кольчугино — сила!” Місцеві мешканці пояснили: в селі проживає багато представників кримсьотатарської інтелігенції, які не змогли закріпитися в Сім-

ферополі. Тому духовне життя тут налагоджене. До того ж, у селі чудова боксерська секція, якою пишуться підлітки: і росіяни, і кримські татари, і українці. Про моральне і фізичне здоров’я нації різномовні люди дбають по-різному.

Було досить дивно побачити українськомовне гасло “З Путіним у серці!” на автобусній зупинці в селі Сілець поблизу Червонограда Львівської області. Ніхто його не замальовав — місцеві шахтарі, які першими в СРСР знесли пам’ятник Леніну, не втратили почуття гумору, і таке гасло сприймають як жарт.

Але є привід не лише для жартів. Скажімо, напис “Слава Україні!” згодом може бути замінений на цілком протилежний за суттю: “Слава Укрупіні!”, а скінхедівське “Україна для білих!” може перетворитися на песимістичне: “Україна для бідних!”

У Дніпропетровську багато написів, які свідчать про здатність місцевих парубків захокуватися: “С днем рождения, Леночка!”, “Зайка, я тебя люблю!”, “Наташа, не могу без тебя!”. У Львові теж можна побачити сповнене ніжності: “Сонечко,

вернися!” або: “Миросою, ти найкраща у світі!”, але в цілому львів’яни у прояві почуттів стриманіші, зате політизованіші. Політизованість ця специфічна: не просто знайти радикальне парканне гасло без того, щоб на ньому не поставив автограф якийсь пильний ідейний конкурент. Повірте — іншого такого міста немає!

Ідеологічна боротьба у Львові триває не один рік... Ще приклад: у підворотті, біля бібліотеки ім. Стефаніка, одного сонячного ранку заяснили традиційне для Галичини гасло “Слава Україні!” і старанно вималюваний тризуб. Проте Львів не був би Львовом, якби згодом тут не з’явився альтернативний напис: “Дудаев-свинья”, а на додачу — символ Євразійського союзу молоді. Здавалося б, на городі бузина, а в Києві дядько — до чого тут Дудаєв? Проте уважно роздивившись доволі, ви побачите, що поряд вулиця Джохара Дудаєва, яка з’явилася на місці вулиці Лермонтова. Ось і зганяють проросійські патріоти свою злість на пам’яті бунтівного чеченського генерала. Перейменування посилює поляризацію місцевого населення. І хоча росіяни у Львові небагато, проте їхня опозиційність, помножена на активність, відчувається. Опозиція користується і українською; нерідко можна побачити перекреслену, замальовану символіку націоналістів, а поряд зірочку в кружечку і напис: “Лівий автономний спротив”. Якщо активісти СНПУ розмістили на стіні будинку на вулиці Виговського конструктивне звернення до ровесника: “Досить пити — займайся спортом!”, то, не маючи що заперечити, кілька молодіжних організацій просто замальовали символіку СНПУ, а поряд нанесли емблеми своїх організацій. Отже, і тут своя конкуренція; аналітики ворожих спецслужб відразу зрозуміють: приказка про трьох гетьманів стосується й української молоді. Водночас і представники патріотичних сил мають матеріал для роздумів: пошук всеукраїнського консенсусу можна починати зі Львова. Якщо діяти послідовно, то успіхи не забаряться. Тоді й робота донецьких, одеських, київських патріотів буде ефективною.

ЗНАК МЕНШОВАРТОСТІ

Придумали і твердий знак, якого шовіністи
Донецька ліплять на всі вивіски та реклами.
Напевно, зупиняться тоді, коли слово “гусь”
і “Русь” напишуть з твердим знаком...
Антон Талимончук, м. Донецьк

Донецький просвітянин має рацію: твердий знак, цей своєрідний символ дореволюційної російськості, впадає в очі дедалі частіше. Він став “своїм” не лише в столиці шахтарського краю, а помаленьку завойовує весь український простір. Це як російська попса — культурна цінність сумнівна, а динаміка поширення наштовхує на роздуми. “Трактир на Київській”, “Салон “Бульварь”, “Купець”, “Холодь”, “Ломбардь”, “Провіанть” — у спекотному Сімферополі чи Севастополі ці написи так нагадуватимуть приїжджим росіянам рідні краї!

Столиця України також не “пасе задніх”. Схоже, дехто в Києві відчуває сильну ностальгію за тими часами, коли місто було губернським центром. Тому і з’являються, як гриби після дощу, ресторани “Онегинь”, “Салон оперативной печати “Полиграфъ Полиграфыч”, магазин “Кондитеръ”, “Аптекарский магазинъ”, “грузинская кухня “Старый Тифлисъ”. Дедалі частіше твердий знак потрапляє навіть на українськомовні вивіски: “Гастрономъ на Михайлівській”, “Трактир “Війна і миръ”, “Український паб “Абсолютъ”, “Новий кароке клуб “Патіфонь” тощо. Сам Валуєв просльозився б від радості, якби побачив оці наочні приклади інтеграції українців у російськомовний культурний простір! Проросли у Малоросії посіяні ним золоті зернятка... Ударимо по незміцній українській ідентичності своїм твердим знаком — символом російської незнищенності й наступальності!

Не сидять без діла нащадки Валуєва. У Теремках, де живуть недавні вихідці із сіл, відкрився новий “Продмагъ”, дорогою з Києва на Ірпінь серед сільської архітектури височіє величний “Кармань”, в центрі Житомира — “Телефонъ”, у Кіровограді — “Домъ обуви”, у козацькому Січеславі — “Чоботарь”. У невеликому містечку Щорс, що на півночі Чернігівської області, з’явилася вивіска “Сновськь”. Найстаріші мешканці навколишніх сіл і досі кажуть не “Щорс”, а “Сновське” — саме так називалося містечко до 1934 року. То звідки ж уз’явся оцей дореволюційно-російськомовний варіант — “Сновськь”?

Виявляється, кілька років тому в місті знімали художній фільм за мотивами повісті А. Рибаківа “Гарячий пісок”. Згодом усі декорації та довоєнні вивіски познімали, а цю, “ностальгійну”, залишили. Як німе свідчення палкої любові до Росії та розчарування у роках незалежності. Ще п’ять чи шість років тому ми картали президента Кучму за “різновекторність”, але куди ж йому було подітися, коли навіть тут, на Чернігівщині із вектором не визначилися, а ще ж є Луганщина, Донбас, Крим... Якби ж хоч Галичина трималася непохитно! Та ні, нова “мода” досягла вже і Львова. У самісінькому центрі міста побачите вивіски “Табакъ & первакъ” або “Магазинъ Цісар”. Тут уже, як кажуть, “комплекси в квадраті” — трохи латини, трохи дореволюційного російського, головне, щоб поменше свого.

Так чи так, просвітянам варто системно моніторити ситуацію з вивісками. Що раніше виявляються тенденції, то краще. Візьму на себе сміливість зробити певні висновки. Вихід в одному: не здаватися і поступово піднімати українську планку якості. Пам’ятаєте вислів: “вода камінь точить”? Кожен із нас повинен перетворитися на краплю води і працювати, працювати, працювати... Тільки така життєва філософія допоможе подолати наш комплекс меншовартості.

Матеріали підготував
Сергій ЛАЩЕНКО

АНГЛІЗАЦІЯ

1989 року, коли в Україні ухвалили “Закон про мови”, ні в кого і думки не виникло, що конкурентом української може стати англійська. Хоча у “Перці” вже 1997 було вміщено дотепну карикатуру: двоє українців з вусями й оселедцями хочуть сфотографуватися на згадку про перебування в Києві. А тлом для фото служить столичний ландшафт із написами: “Coca-cola”, “Stimorol”, “Camel”, “Oriflame”, “Opel”, “Marlboro” тощо.

Наступне десятиліття засвідчило, що занепокоєння карикатуриста було небезпідставним. Процес латинізації та англізації вивісок поступово набирає оберті. Скажімо, у невеликому польському містечку Олевську, що на Житомирщині, увагу приверне назва: “Торговий центр “Pioneer”, у Полтаві натрапите на “Супхаус”, а в самісінькому центрі Львова побачите магазин “Prikid”.

Із погляду старшого покоління львів’ян, цей англо-російський суржик у західноукраїнському “П’ємонті” недоречний,

але молодь його сприймає нормально. “Повзуча” англізація триває, практично ніде не зустрічаючи опору. Глобалізаційні процеси просуваються дуже швидко! Діти, на відміну від своїх батьків і дідів, англійську вивчають серйозніше, користуються комп’ютером, подорожують. А тому їх не треба переконувати в тому, що ця мова престижна.

Вивіски сприяють утворенню як англо-українського, так і англо-російського суржика. Мабуть, для підвищення престижу мережу туристичних агенцій назвали “Смайль”, а на молодіжний заклад хтось вліпив дотепне: “Sorry, бабушка”. Такі деталі впливають на мовну свідомість підрастаючого покоління. Скажіть, що українського у словосполученні “Міні-маркет “Лімон”? А в назві “Бєбі-маркет”, “Вабу-люкс”, “Бєбик”? Якщо у слові “Квітляндія” (так назвали салон квіткового мис-

тецтва) бодай перша половина якогось пов’язана з Україною, то у слові “Спортландія” і цього немає, тут навіть алфавіт використано російський. Зауважте, це у Львові, а не в Севастополі.

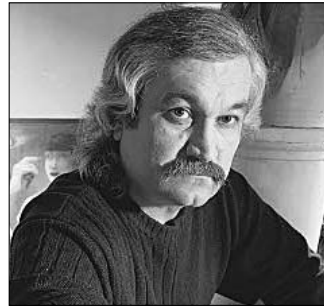
Кілька років тому в Кіровограді мій погляд “зачепився” за дещо незвичну білоруську назву “Мілавіца” (так називається фірмовий магазин жіночої білизни), це викликало тільки приємні емоції — білоруської мови у нас так мало... Роком пізніше, в Житомирі, емоції були іншими — власники цього ж фірмового магазину вирішили йти в ногу з часом і назвали його: “Milavitsa”. Такої екзотики у нас хоч греблю гати, і вона вже давно не радує. А уявіть собі, з якою шкалою мовної престижності входять у життя юні львів’яни, якщо вони купують зошити та інше канцприладдя у крамниці “The best зошити”?

Марія КУЧЕРЕНКО

ГАРЯЧИЙ ВІТЕР З ХОЛОДНОГО ЯРУ

Мабуть, усе ж таки є світло в кінці тунелю, коли навіть у часи кризи — політичної, економічної, моральної — ще виходять у світ такі книжки... Я про роман Василя Шкляра “Чорний ворон”, відзначений премією “Айстра” міжнародного благодійного фонду подружжя Ернеста й Наталії Гуляків з Австралії, про твір, який став яскравим свідченням конкурентоспроможності сучасної української літератури у світовому культурному просторі.

Василь Шкляр

Пан Ернест живе в Австралії з 1949 року, однак і досі, через 60 років, не втратив духовного зв'язку з далекою батьківщиною. Його премія покликана привертати увагу до найталановитіших творів вітчизняного письменства, виводячи їх на світові обшари.

Шлях нового роману Василя Шкляра до читача — від перших “ескізів”, збирання архівного фактажу, виокреслення персонажів — був вельми нелегким і тривалим. Не багато не мало — 13 років. За цей час було видано чимало книжок, які не пройшли повз увагу читачів і критиків та були відзначені низкою премій. А “Чорний ворон” увесь цей час немов жив своїм життям — “паралельним”, незримим, вируючи, як пекельний казан, пристрастями, розгалужуючись із року в рік новими лініями людських дол.

Номінований роман — про загибель Холодноярської республіки — маловідомої сторінки українського буття, одну з тих, про яку Володимир Винниченко сказав, що історію України неможливо читати без брому. Це роман про гідність — високий природний дар, що передається генетично з покоління в покоління як своєрідний імунітет від підлоти, зради, запроданства, смердючого рабського духу. Дар, без якого не може бути ані повноцінної нації, ані самодостатньої людини.

Часто при згадці про голдомори, продрозверстки, плондрування, вчинені радянським тоталітарним режимом, які розхитали, підточили під самий корінь, українське генеалогічне древо, доводиться чути оте риторично-презирливе “чому?” — чому не чинили опору, чому так зневажили своє життя, чому покійно затягнули на своїй шії зашморк? ТА Ж НІ! ОПІР БУВ! І шалений, кривавий, виснажливий. Василь Шкляр, спіраючись на численні документи чекістських архівів, свідчення вцілілих холодноярців, таких як Іван Лютий-Лютенко з його книжкою “Вогонь з Холодного Яру” чи мемуари підхорунжого Михайла Дорошенка та медвин-

ського повстанця Миколи Василенка, своїм романом розвінчав міф “української всепокірності”.

То хто ж вони, герої “Чорного ворона”? Ті, які проходили в чекістських звітах як “бандити”, “головорізи”? Насправді ж, спочатку це були загони самооборони (перший загін з 22 осіб сформувалася для захисту Мотронинського монастиря від чекістського плондрування), згодом — двотисячний полк запеклого опору, який перетворився на 15-тисячну армію — могутню хвилю української боротьби за право бути господарями власної долі. Василь Шкляр наголошує: отамани були молодими людьми, які здавалися в силу життєвих обставин набагато старшими за свій вік. Здебільшого добре освічені (серед них було багато вчителів), які вже воювали на фронтах Першої світової. Важлива деталь: до війська не брали раніше засуджених кримінальних злочинців — це була обов'язкова вимога.

Селяни тривалий час підтримували своїх оборонців, одягали й годували, однак згодом (тільки на короткий час), відчувши себе господарями на землі, спокусившись відносною ситістю, відвернулися від них.

“Чорний ворон” відтворює останній етап холодно-

ярської історії — 1922—1924 рр., коли більшовики реалізували план ліквідації отаманів, повстанців, а згодом розгорнули масштабні репресії проти всього населення, втопивши в крові народний спротив.

Василь Шкляр зізнається, що його серцю ближча друга назва роману — “Залишинець”, проте закони книжкового ринку, вочевидь, були на боці першої назви. Всеосязність, трагізм, що увібрало це не зафіксоване словниками слово, гостро усвідомлюєш аж наприкінці роману, зоставшись наодинці з його останнім героєм — отаманом на ім'я Чорний Ворон. Полишений усіма, до краю виснажений смертельною втомою, власною гіркою... Однак живий. Хіба це не феномен українського духу? “Тепер, після появи “Чорного ворона”, мені не соромно їхати в Західну Україну, де досі доводилося чути слова докору — мовляв, у Центральній Україні не було опору”, — сказав на вечорі вручення премії Анатолій Дімаров.

Василь Шкляр, попри глибокий трагізм холодноярської — та й загальноукраїнської — історії, не змальовує художнє тло роману чорними пастозними мазками. Його роман насамперед про любов — оте золоте світіння крові, що ним наповнені серця молодих героїв-холодноярців. Вона рятує з безнадії, розпачу, зневіри. Цим романом Василя Шкляра “Чорний

ворон” великою мірою споріднений з пригодницьким романом Івана Багряного “Тигролови”. Обидва романи про людей незмірної волі, українських самураїв, про колосальні людські почуття, на які здатна українська душа на манівцях її історії.

Уже з погляду вічності розумієш: саме завдяки таким людям не обірвався духовний зв'язок поколінь, не заскніла українська душа. Тож як перед лицем цих людей змиритися з нинішніми спробами переписати українську історію? Як намагається це зробити теперішній міністр освіти і науки. Він, ініціатор перегляду нашої історії, культурної спадщини, зокрема змісту шкільних підручників з історії України, у своїх книжках із промовистими назвами “Утиный суп по-українски” та “Мир без Украины?” закликає: “...защитить историческую правду о героях, символах украинско-русского единства, сделавших для Украины больше, чем все вместе взятые националистические витии”.

Про які “символи великої єдності” йдеться? А ось про кого: “...о Петре, вместе с которым сражались с интервентами казаки гетмана Ивана Скоропадского (“Це той П е р - в і й, що розпинав нашу Україну — Т. Г. Шевченко), о Катерине, присоединившей и обустроившей Новороссию и Крым (“...а В т о р а я доконала вдову-сиротину!”), об органах безопасности, борющихся с террористами ОУН-УПА” (див. мартирологи України).

Яка перспектива на нас чекає за такої політики? Не обов'язкове вивчення української мови (в якій державі таке можливе?), не обов'язкові українські книжки, не обов'язкові українські школи, не обов'язкова українська історія... А далі? А далі — “Мир без Украины” (вже без знака запитання).

Ні, ніколи, на найтрагічніших зрізах української історії, ми не були, висловлюючись сучасною “політичною мовою” (хай їй грець!), “біомасою”, й ніколи такими не будемо”. І роман Василя Шкляра — надто переконливе свідчення того, що з нашими генами все гаразд.

ЩАСТЯ З НЕБА

Владислав ТАРАНЮК, письменник, сценарист, м. Київ

Олег Чорногуз

Ім'я Олега Чорногуза відоме кожному українцю. Це, передусім, багаторічні та багатомільйонні публікації в популярному “Перці”, а також іскрометний роман “Аристократ із Вапнярки”. Такого рівня поєднання гумору, сарказму та сатири в одній особі треба ще пошукати, а в нашій благословенній Україні є такі люди, і ми їх знаємо!

Олег Федорович надзвичайно трудолюбивий та продуктивний письменник. Багатьом відомі його гострі публіцистичні твори, які в наш час “заангажованого публіцистичного стилю” вражають сміливістю, гостротою, непримиренністю і міцним характером-стрижнем любові до рідної України. Вражає його дорожок романіста. Мало хто може похвалитися такою кількістю сатиричних, іронічних, філософських романів. Варто відзначити особливу рису творів Олега Чорногуза: чудові діалоги. Змістовні, логічні, влучні.

Щойно перечитав роман Чорногуза “Той, хто живе зі смертю”. Цей роман, на жаль, маловідомий літературознавцям і критикам, широкому загалу. От де поштовх до пробудження генетичної пам'яті тих, у кого вона ще є, та досі куняє!

Є в болгарській мові слово “будителі”. Так вдячні болгари називають своїх героїв — Василя Левського, Христо Ботева та багатьох інших, які розбудили рідний народ з-під 500-літньої латаргії турецького рабства. Ось і романи Чорногуза-будителя ставлять “на рівні” совість, роблять видуючою генетичну пам'ять. У романі “Той, хто живе зі смертю” автор відступив від своєї традиційної манери іронічно-сатиричного висвітлення часу. Я добре знаю цей роман, бо написав за його мотивами сценарій двосерійного художнього фільму. Хочеться вірити, що знайдеться режисер, який поставить цю картину, і люди дізнаються про такі речі, які досі, до роману О. Чорногуза, не були відомі. А вони ж вартують широкої уваги. Якщо ми, звичайно, ще не стали лінвими очікувачами жаданої манти небесної або “щастя від дяді”, або “грошей з неба”.

До речі, саме про це йдеться в “найтеплішому” (за часом випічки-написання) та найпахучішому (щойно з типографського верстата) романові Олега Чорногуза “Гроші з неба!” “Нарешті! Комусь збулося-відбулося!” — зрадіють читачі. Бо “знайти б гаманця з грішми!” Чого гріха таїти, бували й такі думки... Знайшов, а далі що? Далі “все буде в шоколаді!” От і ні... Ні, шановний читачу! Згадайте, як нас навчали в дитинстві: “Не бажай чужого!” Ми не знали, що це з Біблії. Просто бабуна бу-

ли старі й мудрі, тож навчали. Як і їх бабуня їхня колись навчала. І так від роду і по сей день:

— То — чуже. Ти радеш, що знайшов. Але ж хтось плаче, що загубив. Не радій знайдений дурничці. І неодмінно, обов'язково поверни господарю!

Стрічали диваків, які смікали перехожих: — Це не ваш гаманець? Це не ваші гроші? Що, останнім часом — рідко? А було ж таке, було...

Олег Чорногуз знає, що станеться, якщо раптом з'являться дармові гроші — і великі гроші! Про це — в новому романі “Гроші з неба” (Київ: “Український письменник”, 2010). Так його Чорногуз написав, що стало страшно... І банкірові Кудряку, який намагається зірвати запах страху ароматичними серветками, і Рибамкітам, у яких збереглася генетична пам'ять жахливих катаклізмів, і Василькові, якому не соромно

стати (грошовитий, майже іноземний!) куцим Базом, і читачеві, і Тому, який всюди тисячоліттями сіє спокусу, і десь, дуже глибоко, від своїх витоків, мабуть, несміливо жадає, до останнього хоче, щоб люди втрималися від неї. А вони не втримуються — ні неандертальці, ні тубільці, ні сучасні “і те, й інше”... Але є ще люди. Пам'ятаєте Діогена з ліхтарем? І є надія...

Хочу навести фрагмент із закінчення роману: “...там, де стояв Той, сидів пес. Великий чорний пес із розумними очима. З розумними великими очима і дивився на мене... Я ще раз глянув на нього. Я так глянув на нього. Я не міг повірити своїм очам. Просто не міг повірити, бо я такого ніколи не бачив. Пес сидів на задніх лапах, дивився мені в очі. І плакав. Пес плакав. Плакав великими сльозами, Великими, як його очі”.

Вражає? А совість не стукає у ваше серце? Переповісти роман неможливо, та я й не наважився б. Без сумніву, цей твір здобуде повагу читачів і його не проминуть літературознавці та фахівці. А в мене, під враженням від роману, виникла думка — от якби цей роман, — як щастя з неба! — опинився в кожній, хоча б у районній бібліотеці. Потрапив до кожних рук, запав у кожне серце тих, хто віддає перевагу рідному слову! Повірте, що “Гроші з неба” від Чорногуза — це таки подарунок читацькому загалу!

«НАРОДЕ МІЙ, ДО ТЕБЕ ЩЕ Я ВЕРНУ...»

Тетяна ЧЕРЕП

Напередодні сумної дати — 25-річчя від дня загибелі Василя Стуса — у Літературно-меморіальному музеї-квартирі П. Г. Тичини в Києві відбулася презентація його аудіокнижки “Листи до сина”.

“Людина завжди залишається людиною”, — писав Василь Стус. Або ще: “А хочеш я розкажу тобі про те, як стати героєм? А втім, це не обов'язково бути героєм. А обов'язково бути доброю людиною...”

— Треба за всіх обставин залишатися людьми. Треба навчитися любити себе, а вже потім нас, українців, почнуть шанувати інші, — ніби відповідаючи батькові, звернувся до учасників презентації Дмитро Стус.

Видання аудіокнижки стало можливим завдяки благодійним внескам слухачів радіоканалу “Культура”.

— Усім цим людям доземний уклін, — говорив, виступаючи, голова постійної комісії Київради з питань культури та туризму Андрій Бригинець. — Приклад вартий наслідування. Голвне, щоб ці диски потрапили в кожний освітній заклад, в кожний найвіддаленіший населений пункт.

Аудіокнижка Василя Стуса “Листи до сина” — ще одна з аудіокнижок серії “Твої сини, Україно, — твій біль, твоя слава”, яку започаткував, записує та пропагує народний артист України Олександр Биструшкін.

— Для мене не простим було знайомство з творчістю Василя Стуса. Я певний час йшов до того, аби його зрозуміти, відчувти і я щасливий, що це, зрештою, мені вдало-

ся, — зізнався виконавець творів. — “Листи до сина” — це аудіокнижка, яка нікого не залишить байдужим.

Читання одного з листів батька до сина лауреаткою премії ім. Василя Стуса Лесею Матвієнко викликало не тільки вдячні оплески, а ще й сльози...

Участь у презентації аудіокнижки взяли Валерій Франчук, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка та премії ім. Василя Стуса, заслужений художник України Володимир Кацан, який працював над оформленням диска та багато інших. Тужливу композицію “Журавочка” як присвяту Стусовій дружині Валентині виконала студентка Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра Олена Голубовська.

— Ми повинні вчитися пам'ятати не на словах, а на конкретних справах, — звер-

нулася до присутніх директор Літературно-меморіального музею-квартири П. Г. Тичини Тетяна Сосновська, яка немало зробила для того, аби презентація аудіокнижки відбулася. — У кожного з нас є нагода у ці дні побувати на Байковому кладовищі біля могили Стуса, щоб, як годиться, згадати, вшанувати... Це, справді, важливо. Це ще раз підтвердить нездоланну нічим щирість української душі.

В одному з листів синові Василь Стус напише: “...Рости добрим козаком, чесним і правдивим. Не потурай злу і знай, що твій батько віддав усе життя, аби людям жилося краще. Всім краще, на всій землі. Рости чесним українцем, а не яловим хохлом”.

Цей своєрідний заповіт Дмитрові від батька має сьогодні стати заповітом для всіх-всіх синів і дочок України.

Богдан ЗАЛІЗНЯК

“І КУЛЯ ЗЕМНА — НЕ ФУТБОЛЬНИЙ М'ЯЧ...”

“На Івана Драча” я прийшов заздалегідь — у залі ще читав свої вірші попередній за програмою поет. Згодом з'явився професор Дрогобицького педагогічного університету Михайло Шалата. Через деякий час — поет, Герой України, голова Комітету захисту України, шістдесятник Дмитро Павличко. А Івана Драча немає і немає. Як згодом пояснив професор Євген Пшеничний, Іван Федорович — у Празі. Тож вирішено було презентувати дві поетичні книжки із серії “Сто поезій” — Миколи Вінграновського “Ріка моєї долі” і Дмитра Павличка “Поклик”.

“Вітаю вас, дорогі читачі, львів'яни, — звернувся до присутніх (а їх було в залі 27 осіб) Дмитро Павличко. — Серія “Сто поезій” — задумав Євген Пшеничний, серію з видань найкращих поетів ХХ і, може, ХХІ століття. Я маю честь вам сказати, що 1958 року в журналі “Жовтень” (Львів), коли я був завідувачем відділу поезії, надрукували перші вірші Миколи Вінграновського. Петро Козланюк привіз тих кілька віршів із Москви від Олександра Довженка. Козланюк був нібито комуністичним письменником. Хоча нині треба добре подивитися на літературу журналу “Вікна”. З часом Петро Козланюк почав розуміти, що радянська влада — це влада проти українського народу.

Тоді й Ярослав Галан, уже після війни, “хитався”. І довго вибирали ту особу, яку начебто має вбити УПА. Випало на Галана. Він, повторюю, уже тоді опирався радянській владі. Приніс в обком партії хліб, у якому був іржавий цвях, зі словами: “Оце — радянська влада”. Ми повинні придивитися до того всього, що колись було написано. Були й обдурені люди. Батько і чотири сини Крушельницькі виїхали на Велику Україну і загинули: два сини і батько — в Сандармосі, а ще два сини — в Києві, в катівні.

Я був завідувачем відділу поезії журналу “Жовтень”, і Петро Козланюк дав мені ці вірші і сказав: “Я був у Довженка в Москві, там у нього є аспірант”. Кілька тих віршів я прочитав, підписав до друку, поніс до редактора: “Це — поет, який народився десь на Миколаївщині, живе у Москві, але це — така Україна!”. Так журнал “Жовтень” уперше надрукував Миколу Вінграновського. З моєю невеличкою передмовою. Пишаюся, що належу до людей, які відкрили Миколу Вінграновського.

Вже 1962 року через свого друга — ректора Львівського університету Євгена Лазаренка, викликав до Львова Миколу Вінграновського, Івана Драча й Івана Дзюбу. Статті Івана Дзюби, його критичні статті зробили певний переворот, бо ніхто до нього глибоко не аналізував радянської літератури. Іван Дзюба був лідером шістдесятників. А за ним стояли молоді поети — Микола Вінграновський і Іван Драч. Ми провели зустріч в університеті, в Шевченківській аудиторії. Скажу вам, шістдесятників уже почали тоді лякати в Києві, наприклад, Платона Воронька. Максим Рильський, навпаки, зустрів їхню поезію з великою прихильністю.

Я належав до шістдесятників умовно, бо моя книжка “Правда кличе” на два роки скоріше вийшла, була порізана, дійшла до Василя Симоненка. Він сказав, що після “Правда кличе” так не можна писати, як пишуть інші... Вінграновський — один із найталановитіших наших поетів, він був найбільшим політичним ліриком. Вінграновський відновив ті мотиви, які звучали в Шевченка, — мотиви національно-визвольного мислення. Він був уже поетом за народженням, за характером, за всім на світі, що становить єство людини. “Йдуть по вулиці й сміються Вінграновський і Драч”, — писав у своєму вірші Тиміш Одуцько.

Ірина Вільде, відома наша письменниця, збирала гостей у себе вдома. Запросила знайомих дівчат. Таким чином Іван Дзюба і Микола Вінграновський знайшли у Львові свої “половинки”. Це була велика підтримка з міста Лева.

Мене українські патріоти звинувачували, що я — комуніст. Якби ж не Михайло Шолохов, то мене б виключили з партії. Але Микола Грібачов, на прохання Михайла Шолохова, зателефонував у львівський обком партії, і “Правда кличе” була спущена на гальмах. І я приїхав до Києва, щоб бути в контакті з Вінграновським, Дзюбою, а також — із представниками київської поетичної

ЧАС ДУМАТИ!

(На 17-му Форумі видавців у Львові)

Що таке Форум видавців у Львові? Це майже 800 учасників, серед яких на цей раз 291 автор, 70 бібліотек, 30 книгарень, а ще громадські організації, інститути післядипломної освіти, фонди, літературні організації, заклади культури й освіти. Це — свято.

А отже, й люди, охочі до читання, а ще — діти, приваблені — на перших порах — гарними обкладинками, неперевершеними малюнками. Діти — наш золотий запас. Звісно, за умови, якщо читатимуть, якщо учитимуться. Якщо їх будемо належно виховувати задля блага України.

Як відобразити найточніше й промовисто робочу атмосферу книжкового свята, аби читачі, які не мали змоги побувати у Львові в ці вересневі дні, зримо відчували, як б'ється пульс Форуму? Пульс не просто торговища — “купи-продай”, а пульс виховання конкурентоспроможності української нації, її потуги, її неминучого поступу до саморозвитку, без огляду на те, що скаже (чи навіть накаже) той чи той сусід.

Я вибрав епізоди, які, як на мене, вселяють надію. Вони промовисті, передусім, самим підходом наших письменників до ситуації в Україні. І політичної, і суто літературної. Але скажіть, коли українська література була поза політикою?

школи, які йшли паралельно з шістдесятниками. Це — Василь Голобородько, Василь Рубан, Віктор Кордун, Микола Воробійов... Вони не прийняли тоді позиції, на якій стояли шістдесятники. 1968 року вийшла збірка Б.-І. Антонича. І почалося: поети київської школи сприйняли досвід Богдана-Ігоря Антонича, а на нього мала вплив європейська поезія. Антонич звернувся до часів дохристиянських, вибудовував своє “захоплення життям”.

Шістдесятники не відмовлялися від національних мотивів. Але вже при тому була і космічна тема (“Атомні прелюди”). І на цій базі вибудовувалося певне світоглядне мислення (“і куля земна не футбольний м'яч у ногах генералів і президентів”). Це — Микола Вінграновський.

Самого ж Дмитра Павличка представив професор Михайло Шалата. Головні його тези: “Подивіться, яку Україну ми нині будемо!”; “Щось треба робити”. Тобто перевір діяльність Дмитра Павличка на політичну стежу. “Справді, шістдесятництво починалося з Дмитра Павличка, — констатував літературознавець. — Це — не просто потужний поет. Це людина широкого діапазону”. Він також зауважив, що поезію Миколи Вінграновського потрібно починати ставити на наукову основу.

“ЦЕ НЕ ВСЯ БІОГРАФІЯ — Я ДУМАЮ ЖИТИ ДОВГО”

Через дві години ми — в конференц-залі Палацу мистецтв, де заплановано зустріч із Марією Матіос. Хоча місць у залі майже двісті, — яблуку не було де впасти. Молодь, і не тільки молодь, стояла, чи й сиділа, у проходах. Письменниця запропонувала “хвилиною мовчання” вшанувати тих, хто відійшов від нас: Ігоря Римарука, Юрія Покальчука, Олесь Ульяненка... Тоді представила своїх батьків (“Найперше хоч, щоб ви подякували моїм батькам. Бо якби вони мене не зробили так, як треба, то й я б не робила так, як треба”, — у буковинському стилі висловилося письменниця).

Марія дякувала Василеві Габору, ініціатору видання “Приватної колекції”, видавництву “Піраміда”, її директору — кандидату історичних наук Василеві Гутковському, а особливо — художникові Сергію Іванову, який оформив художньо її дев'ять останніх книжок. “А взагалі з “Пірамідою”, — зізналася Марія Матіос, — із 2003 року, ми видали 13 книг: п'ять “Націй”, п'ять “Солодких Дарусь”, “Майже ніколи не навпаки” і т. ін. “Солодка Даруся” цього року вийшла польською мовою. Я зробила тур по містах Польщі, з “Нацією” — також. Польська сторона запросила на жовтень Івано-Франківський театр з “Дарусею”... “Даруся” вийшла в Москві. Єлена Марінічева — російський перекладач. Вона, може, робить більше, ніж наша держава. Перекладає Євгенію Кононенко, Оксану Забужко. Це, справді, дипломат із російського боку для України”.

Згадавши Маргариту Бойко — дівчину з Івано-Франківська (“Це — та, яка колись в коридорі готелю у Франківську вхопила мене: “Я вас хочу сфотографувати”. Зробила фото, які художник Іванов відібрав до книги”), сконстатувала з гарною усмішкою: “Випадковості непрогнозовано дають вагомі сліди”.

Книжка, яку на Форумі видавців презентувала Марія Матіос, називається “Вирвані сторінки з автобіографії”. “Я писала її після перебування у Львові 28 липня, коли відкрилася книгарня імені Богдана-Ігоря Антонича. Це для мене неймовірна зустріч... Книга жива, вона дихає, пульсує, — розповідає Марія Матіос. — Ця робота — це книга мого життя. Писала майже до самого Форуму. Дуже молода книга. Мені часто дорікали, що я не пишу про себе. Я сказала, коли я напишу про себе, — тоді й скажу, але напишу про себе окремо. Я відділю ці речі: моє і не моє. Я на неї, якби то було потрібно, поклала б руку: отут — правда, тільки правда і нічого, крім правди. Вже півстоліття топчеш землю. Дуже багато людей впливали на твоє формування і деформування. Це — такий дайджест. Це не вся біографія

— я думаю жити довго. І ця книга мого життя буде продовжуватися. У ній дуже багато відомих і невідомих людей. Тут є люди, яких ніхто не згадає. Через 38 років я розшукала свою першу вчительку. Мені її шукали років шість. Вона живе в Черкаській області, де й народилася. Для мене прізвище Івасюк — це ще і сестра Володі, і батьки їхні — Михайло Григорович і Софія Іванівна... Я цією книжкою хотіла сказати декому, хто каже, що ми “спустилися з полонин”. Але ми знаємо свою історію. Ми маємо історію. Так, ми з полонин (для тих, хто не вловив, скажу: це натяк на одного великого міністра, який не втомлюється стверджувати, що дехто щойно спустився з полонин, ще й рук добре не помив. — Б.З.). Але звідти, зверху, краще видно, ніж із долини.

У книжці є дуже багато інформації, але й багато мого світогляду, моєї філософії. Я б сьогодні хотіла сказати кілька слів про інший проект, який презентуємо цього року. Це книга “Солодка Даруся” українською і російською мовами разом. У рамках благодійного соціального проекту “Від серця до серця. Від Заходу на Схід”... Є там і післямова “Може, то мій дядько конфету Дарусі давав”. За останні чотири роки я як автор відчула дуже велике зацікавлення російськомовного читача тією тематикою, на яку я пишу (про “Западную”). Є багато людей, які послугуються в побуті російською мовою, але вони для України часом роблять більше ніж наші штатні патріоти... Держава зовсім не закуповує для бібліотек художньої літератури. А ця, моя книжка — художня книжка і словник одночасно. Це — перша спонукка, чому я написала цю книжку. Друга: в Україні йде шеренга політичних мінерів нашої історії. Має бути на мінному полі той, хто має розмінювати, — сапери. Знешкоджувати ж мінні небезпеки можуть тільки митці.

Ще одна спонукка. Я маю ексклюзивного “шанувальника” в Україні — Дмитра Табачника... Пером Дмитра Володимировича, як я прочитала його розмірковування про “Солодку Дарусю”, водила чорна задрість: люди купують, ідуть на виставу. З іншого боку, читаю в газеті, що за повідомленням Вадима Писарева, художнього керівника Донецького театру, “вся наша донецька трупа плакала”, коли дивилася виставу франківців — “Солодка Даруся”. Я не знаю, що на те скаже Дмитро Володимирович. І — остання спонукка: 12 липня надійшов лист — “Може, то мій дядько Дарусі конфету давав” (Володимир Григорович Панченко, живе в Києві). А перед тим, 28 травня у газеті “День”, висловлено було враження від історії з “Солодкою Дарусею” (“Фактично той енкаведист міг бути...”): І ось це всі причини, які неанілізує одна на одну, що ми зробили колесо життя — колесо історії, яке нещадно котиться по нашій долі. І вони розуміють, як було на Заході. Бо нині настав час безбачченків, бездипломників... Дійшли до втрати гідності. Я дуже боюся, щоб ті люди не стали головиризами державності. Ми чуємо з їхніх уст кремаційні виступи, вислови... Я колись дуже хотіла поїхати на Багами. Але дізналася, що в них нема слова “працювати”. А в нас атрофовано слово “думати”. Вміємо продавати, вислужуватися, хоча ніби вміємо працювати. Але в мене таки виникає підозра, що ми мало думаємо. Я хочу своїми книжками сказати: “Думаймо! Бо думання — то є робота мозку”.

Тож хотілося б закінчити цим словом — “Думаймо!”. І над тим, що сказав Дмитро Павличко, і над тим, до чого нас закликала Марія Матіос. І над тим, що відбувається на Форумі видавців: де духовна стежа, а де — тільки бізнес. І над тим, що діється в Україні нині. І над тим, чому організаторам Форуму не спадає на думку запрошувати як гостей моральних авторитетів — своїх, українських, до речі, знамих у світі.

Замість післямови. “Ми зібralися для того, щоб подумати, як відродити славу “Літературної України” кінця 80-х — початку 90-х років. Тоді вона першою надрукувала статут Руху, боролася за українізацію.

Нині маємо ті самі проблеми. Потрібна республіканська газета, яка була б дзвонарем в обороні українських ідеалів. Щоб ця газета була на іншому рівні. І щоб журналістський корпус оновився... Є добрі письменники, але ще треба добрих редакторів”. (Володимир Яворівський. З виступу на презентації газети “Літературна Україна”, 16 вересня ц.р.)

Знову ж таки — “Думаймо!”

СЛОВО ПРО СЛАВНОГО ЗЕМЛЯКА

Зоя ШАЛІВСЬКА,
заступник голови Конотопської міської організації ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка, член НСЖУ

Іван Андрійович Лисий

ня рано спочили на чужині. Не можна без сліз читати його спогади про роки, проведені в сталінських таборах, муки та смерть земляків. Цій темі присвячено багато віршів Івана Лисого. В одному з них він писав:

*Нас розсіяли скрізь по чужині
В безіменних могилах,
У ворожій країні,
У багнюках немилых.
Лиш вітри з України
Проголосять над кожним з убитих,
Принесуть нам жажливі новини
Про вождів — людоджерів неситих.*

А йому судилося перенести ще одне випробування. Скільки ж їх ще буде на життєвому шляху! На фронті отримав тяжке поранення. Як наслідок — ампутація ноги і миліці на все подальше життя.

Після війни закінчив історичний факультет Київського педінституту. Та працювати за фахом йому не дали як «неблагонадійному», довелось цьому високоосвіченому фахівцеві... клеїти коробки для синьки в артілі «Труд інваліда».

Але бездушній системі не вдалося зламати його непокірну козацьку вдачу. Був безкомпромисним, безмежно відданим Україні. Попри нездоров'я та похилий вік, усі сили Іван Андрійович віддавав громадським справам. Його можна було зустріти на просвітянських конференціях у Сумах та Києві, на козацьких заходах у Батурині, Шаповалівці. Боляче переживав, що так повільно йде становлення Української держави.

Складний життєвий шлях не озлобив цю велику душу людину. Про все пережите не дуже любив розповідати. Разом із дружиною виховали чотирьох дітей. Допомігав людям.

За клопотанням конотопських просвітян вулиця, на якій він народився в селі Підлипному, названа його ім'ям. Йому присуджена премія імені О. Лазаревського.

Цієї осінньої пори конотопці відзначають 100-річчя від дня народження Івана Андрійовича Лисого, просвітянина, краєзнавця, історика, що стояв біля витоків конотопської «Просвіти». Десять років живе конотопська земля без свого вірного сина, відомого далеко за межами краю. Доробок його безцінний. Це і праці з історії від часів Київської Русі про Липецьке князівство, про визвольні змагання середини XVII ст. на Конотопщині під проводом Івана Виговського та інші. Складену ним карту Конотопської битви, яку він досліджував, наводять у багатьох виданнях. Прекрасно знав археологічні пам'ятки краю, брав участь у розкопках давніх поселень. Особливо багато праць присвятив Іван Андрійович історії приміського села Підлипне, де народився. Мав цікаві відомості про церкву села від 1652 року, революційні події 1905 року, буремні часи громадянської війни. Зокрема збирав матеріали про боротьбу загону Січових Стрільців, участь конотопців у бою під Крутами, діяльність перших просвітянських гуртків, хорових, театральних колективів. Він описав старовинні сільські обряди: весільний, поховання, зимові гуляння, вивчав топоніміку села. А зібрані ним біографічні дані ста конотопських кобзарів і бандуристів з унікальними фотографіями (більшість народних співців було репресовано), як і решта робіт, чекає на свого видавця.

Іван Лисий грав на кобзі, бандурі, володів технікою їх виготовлення. Знаний у наукових колах України, він до останніх днів підтримував тісні зв'язки з музеями Києва, Львова, Чернігова, Полтави. У його архіві збереглися документи про передання ним цінних знахідок музею народної архітектури і побуту України, музею Івана

Гончара. Є багато теплих листів від етнографа Лідії Орел, Юлія Коцюбинського з Чернігова.

Мав важку драматичну долю. У 30-ті роки юнаком важко працював на лісопалах в Архангельській області, куди його родину, як і десятки хліборобських родин, було вивезено з рідного села. Після кількох невдалих спроб Іванові пощастило втекти. Працював у геологорозвідувальній експедиції, закінчив гірничий технікум. Батьки ж так і не повернулися до рідної оселі, від непосильної праці і виснажен-

Євген БУКЕТ
Фото **Миколи КУЧЕРЕНКА**

Виставка акварелей під такою назвою відкрилася днями в Музеї Михайла Грушевського. Автор робіт — Ігор Голобуцький — кандидат економічних наук, ветеран народного хору «Гомін», Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка, голова Ревізійної інспекції товариства вирішив зустріти своє 75-річчя як художник. І має на це повне право — його життя не втратило яскравих барв і він їх тонко відчуває.

Ігор Голобуцький народився у родині відомого українського історика Володимира Голобуцького. Він із тих, кого впевнено можна назвати істинним київським інтелегентом.

Закінчивши Інститут народного господарства, став економістом, кандидатом наук. Тема його дисертації присвячена історії розвитку ремесла і промислів в Україні. Тривалий час працював у науково-дослідних інститутах столиці.

Ігор Володимирович багатьох своїх колег зорінтував на свідоме ставлення до української історії та культури, а в 60-ті роки й сам активно включається у вир патріотичного руху шістдесятників, й інших долучає і до етнографічного хору «Жайворонки», і до славнозвісного хору «Гомін», бо переконаний, у народній пісні закладені ідеї національного відродження.

Маючи багатий життєвий досвід і знання української історії та культури, І. Голобуцький, після виходу на пенсію 1995 року, викладає курс культурології в Університеті «Україна» та професійно-педагогічному коледжі ім. Макаренка. Він — активний член громадської організації «Музей шістдесятництва» і працює в однойменному музеї. Помітною подією став вихід у світ книжки Володимира Голобуцького «Чорноморське козацтво», яку Ігор Володимирович переклав українською мовою, упорядкував і художньо оформив. Передмову і післямову до видання написав його молодший брат Петро, який, на жаль, цього року відійшов у вічність.

Захоплення малюванням для Ігоря Володимировича перетворилося на органічний вияв його світсприйняття. Основи ху-

«МОЯ ВКРАЇНО, ТИ МІЙ РАЮ...»

Ігор Голобуцький, Микола Нестерчук, Сергій Білокінь

дожного мистецтва здобував поступово: у вечірній художній школі, у художніх студіях (керівники П. Жаров, В. Забашта, П. Грачов). Знайомство та багаторічна дружба з художником Олександром Семенком, який став наставником і побратимом, допомогли Ігорю Голобуцькому пізнати таємниці складної техніки акварелі.

Подорожуючи рідним краєм, художник відтворює заповідні куточки України і, безперечно, золотоговерхого Києва. Естет за природою своєї душі, пан Ігор у всьому бачить красу, співпереживає їй, з хвилюванням переносить у свої роботи. Його акварелі теплі, прості і щирі, як народна пісня, в яку безмежно залюблений. Тож його мистецтво має численних шанувальників. Багато з них прийшли на відкриття ювілейної експозиції Ігоря Володимировича.

Серед гостей — історик Сергій Білокінь, художники Микола Стратілат, Тимофій Дячук, дисиденти Євген Обертас, Олесь Шевченко, економіст Юрій Саєнко, музейники, просвітяни, друзі. Урочисту частину вів від-

повідальний секретар ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка Микола Нестерчук, який вручив Ігорю Голобуцькому найвищу нагороду «Просвіти» — медаль «Будівничий України». З вітальним словом виступили також завідувач Музею М. Грушевського Світлана Панькова і директор Музею історії Києва Катерина Романова.

Ігор Голобуцький був учасником колективної виставки акварельних творів «З Україною в серці», яка проходила в Національному художньому музеї України (1995). Має також кілька персональних виставок. На нинішній, ювілейній, представлено не тільки картини з творчого доробку художника, а й документи, фотографії, що розкривають історію талановитої київської родини та засвідчують активну участь автора в русі шістдесятництва.

Центральне правління ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, редакція «Слова Просвіти» сердечно вітають Ігоря Володимировича Голобуцького з ювілеєм і бажають сил і здоров'я на довгий, щедрий вік! З роси і води!

Прокурору Запорізької області Державному раднику юстиції Кулакову Валерію Івановичу

Шановний Валерію Івановичу!

Як стало відомо із засобів масової інформації, 08.09.2010 р. Запорізькою обласною радою ухвалене незаконне рішення про фактичне запровадження до офіційного використання на теренах Запорізької області замість державної української — російської мови. Зазначене рішення суперечить положенням чинної Конституції та законодавства України.

Згідно зі статтею 10 Конституції України, державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Цією ж статтею закріплено принцип рівноправності мов національних меншин.

Відповідно до ч. 1 ст. 19 Конституції України, ч. 3 ст. 24 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Зокрема п. 4 ст. 92 Конституції України закріплює положення, за яким державною мовою в Україні є українська мова. Держава (сама держава, а не органи місцевого самоврядування) забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Цією ж статтею закріплено положення, що застосування мов гарантується Конституцією та визначається законами України.

Крім того, Конституційним Судом України з цього приводу також ухвалено рішення від 14.12.1999 №10-рп/99, згідно з яким встановлено, що положення частини першої статті 10 Конституції України, за яким державною мовою в Україні є українська мова, треба розуміти так, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (діловодство тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються Законом (частина п'ята статті 10 Конституції України).

У зв'язку з вищенаведеним, ухвалення Запорізькою обласною радою рішення «Про реалізацію конституційних гарантій на вільне використання російської мови в Запорізькій області» суперечить ст. 10 ч. 2 ст. 19, п. 4 ст. 92 Конституції України, ч. 5 ст. 24 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» п. 4 ст. 2 ч. 1 Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин, рішенням Конституційного Суду від 14.12.1999 №10-рп/99.

Вищенаведені обставини обурюють свідому громаду Запорізького краю і спонукають нас звернутися до Вас із проханням про опротестування органами прокуратури незаконного рішення Запорізької обласної ради. 09.09.2010 р.

Голова Запорізького об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка **Олег ТКАЧЕНКО;**
Голова Запорізького об'єднання КУН **Василь ТИМЧИНА;**
Голова Запорізького Братства ОУН-УПА **Михайло КАЛІНЯК**

Минулого тижня кияни побачили три вистави Донецького музично-драматичного театру. Востаннє труппа приїздила до Києва 2007-го. Це перші столичні гастролі театру в новому статусі: 2009 року він став національним.

І хоча з приводу цієї події можна іронізувати й вишукувати багатозначні географічно-часові зв'язки та паралелі, після гастролей навіть злостивцям зрозуміло: театр отримав додаткове слово в назві не дарма. Представити три абсолютно різні вистави під силу не кожному обласному муздрому.

За три дні донеччани встигли вразити вибагливого столичного глядача неочікуваним жанровим різнобарв'ям. Були представлені драма “Наречена ранкової зорі”, мюзикл “Глорія” та відверта комедія “Ladies night. Тільки для жінок”.

ЛЕГЕНДА ПРО ЛЮБОВ

Сміливість режисера Євгена Курмана, який взявся за такий важкий серйозний матеріал, не може не дивувати. Адже “Наречена ранкової зорі” — перше в Україні сценічне втілення п'єси знаменитого іспанського драматурга Алехандро Касони. Його п'єси в нас ставлять не дуже часто. На театральних підмостках України йде лише кілька п'єс цього видатного майстра.

У виставі беруть участь: народна артистка України Олена Хохлаткіна, заслужений артист України Сергій Лупільцев, Валентина Полякова, Тетяна Романюк, артисти Костянтин Банніков, Михайло Бовдуй та ін.

Експресивна сценічна мова та філософський зміст п'єси на тлі вдоволеної простоти сюжету (вічні кохання та смерть) тримають у напруженні протягом усієї вистави. Аж настільки, що плюс обертається на мінус. Тому відчуття катарсису, на жаль, так і не наступає. І виснажений емоціями глядач наприкінці ледь витримує це майже фізичне навантаження.

Можливо, нервово перевантаження впливає і на акторів, які по-

ТРИ ВИСТАВИ ПРО КОХАННЯ

Службовий роман фотографа та редакторки (мюзикл “Глорія”)

чинають перегравати і надто голосно кричати, чим викликають асоціації зі старанними дітьми, які розповідають вірш на уроці і думають, що гучніше вони говоритимуть, то кращу оцінку отримають.

Хоча на цей раз на найвищу оцінку заслуговують вишуканий переклад з іспанської Сергія Борщевського, режисерська робота Євгена Курмана, сценографія, над якою працював художник Андрій Романченко.

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МЮЗИКЛ

Про “Глорію”, прем'єра якої відбулась у Донецьку в березні цього року, чули навіть далекі від театрального мистецтва люди. Увсьому винна перша леді країни, яка після перегляду вистави охарактеризувала мюзикл як “іменини серця”.

В основі сюжету — історія кохання на роботі, своєрідний службовий роман. Він (Володимир Квасниця) звичайний фотограф, вона (Вікторія Кривошочкова) — редактор гламурного видання.

Лібрето написала письменниця Анна Багряна, музику — композитор Юрій Квасниця. Балетмейстер-постановник — Василь Маслій, режисер-постановник — Вадим Пінський, хормейстер-постановник —

заслужений діяч мистецтв України Тетяна Пашук. У виставі беруть участь близько 50 артистів-вокалістів та артистів театального балету.

Художній керівник театру Марко Бровун пишається, що його труппа перша зробила те, що не вдалось іншим — поставила український оригінальний мюзикл, створений за всіма канонами жанру.

Хоча на початку першої дії артисти мали трохи невпевнений вигляд і більше нагадували представників шоу “Україна має талант”, та після появи на сцені Марти (Влада Якубовська) ніби щось змінилось і дивитися “Глорію” стало по-справжньому приємно і радісно. Переходи від джазу до класики, від модернізованих народних пісень до репового речитативу, сценічний танець з елементами акробатичних трюків викликали захоплення у більшості глядачів.

“Підкачали” лише костюми, які були зовсім нецікаві та провінційні. Особливо в так званих завсідників модних вечірок, побачивши яких, не можна навіть уявити, що вони належать до людей, які присікли до стежки за модою. Єдиною візуальною ознакою, що, мабуть, мала показати приналежність цих персона до “вищого світу” і виділити серед інших, був блиск їхніх нарядів. Проте відразу впадало в очі, що ця розкіш бутафорна. Справжньої пишності, характерної для костюмів у класичному мюзиклі, не було. Малоймовірно, що художник за допомогою цього “багатства” хотів показати щось більше і цим надати виставі якийсь соціальний аспект.

“Не вірю” — хотілося повторити слідом за видатним режисером.

Насправді постановка мюзиклу завжди затратна справа. Якщо звернутися до історії жанру, можна дізнатися, що в 70-ті роки середня вартість бродвейського мюзиклу сягала півмільйона доларів.

Звичайно, важко навіть уявити такий бюджет в українському театрі, тому, можливо, щоб не економити на візуальній частині вистави, варто було вдатися до певного

схематизму. І, звернувшись до багатого світового досвіду, звести роль костюмів до мінімуму, а не замінити їх дешевою мішурою.

ТІЛЬКИ ДЛЯ ЖІНОК

Саме вистава “Ladies night. Тільки для жінок”, поставлена за сценарієм новозеландців Ентоні МакКартена і Стівена Сінклера, завжди проходила з аншлагами в Донецьку. В столиці вона також викликала певний ажіотаж. Багато перед виставою найбільше інтригувала застороба: “Для повнолітніх глядачів!”

Кажуть, що про цю постановку режисер Аркадій-Школьнік мріяв більше десяти років. У центрі події невеличке промислове містечко. Одна за одною закриваються шахти, скорочення на заводах. Попри певну схожість з українськими реаліями, дія вистави “Ladies night. Тільки для жінок” відбувається не на Донбасі, а в Англії. І ось, коли вже немає грошей на пиво, пішла дружина та колектори відібрали єдину радість — автомобіль, суворі англійські чоловіки вирішують зняти з себе одяг і навчитися танцювати стриптиз...

Без жодних сумнівів — актори справді його зняли. Свій одяг. І нав-

Сцена з вистави “Глорія”

У Національному художньому музеї України в Києві відкрилась виставка “Живопис радості: картини японських художників 1990-х років”.

На виставці представлено 28 творів дев'яти сучасних японських художників — Аїда Макоето, Ечідзенья Йошітака, Кобаяші Таканобу, Чіедзо Таро, Нара Йошітомо, Нука-та Нобухіко, Фукуда Міран, Маруяма Наофумі. Також є картини одно-

ТАЄМНИЦЯ ЯПОНСЬКОЇ РАДОСТІ

го з найбагатших художників світу, батька психоделічного поп-арту — Такаші Мураками. Його роботи періодично викликають обурення прибічників більш традиційного мистецтва. От і нещодавно виставка Такаші Мураками у Версалі спровокувала акцію протесту французів, які виступали проти “клоунської виставки”, що псує репутацію Версалю як “вікна до французької культури”.

Іронія в тому, що японське мистецтво кінця XIX початку XX століття дуже вплинуло на розвиток європейських авангардистських течій. Японським живописом у жанрі “Укійо-е” (“картини плінного світу”) — захоплювалися Тулуз Лотрек і Ван Гог. А мистецтвознавці вважають, що вплив японського мистецтва не обмежився орієнтальними мотивами, які так полюбили художники різних країн світу, а був глибшим і стосувався нового принципу композиції, плоскісного типу зображення та навіть особливого декоративного чергування плям.

З японським живописом відбулася дивна річ. Японці завжди були прибічниками національних традицій не лише в мистецтві, а й у житті, тому, багато в чому змінивши європейське мистецтво, самі вони вирвалися за межі дуже пізно. Набагато пізніше, ніж увесь інший світ. На той час Європа вже пережила різноманітні “ізми” і рухалася далі. Здається, саме для того, щоб швидше наздогнати цей “потяг” і модернізувати свій живопис, що майже не змінювався протягом останніх ста років, сучасним японським художникам довелося стрибати через кілька сходинок і карди-

нально змінювати стиль.

Організатори виставки “Живопис радості”, яка за десять років об'їздила півсвіту, впевнені, що саме ці дев'ять художників наново відкрили японський живопис, який на той момент вважався в Японії мертвою формою.

Щоправда, зовсім змінитися не вийшло, — незважаючи на оригінальні та несподівані теми, лишилися характерна для японців декоративність і графічність, а великий розмір полотен лише підкреслює сюжетний мінімалізм зображувального ряду.

Мистецтвознавець Мацуї Мідорі звертає увагу на те, що прагнення до змішування жанрів саме й є результатом боротьби між успадкованим художниками обов'язком виявити суто японську ідентичність і їхньою потребою в інтернаціоналізації.

І справді, деякі полотна, представлені на виставі, схожі на дизайнерські ескізи. Своєрідний стильовий мікс, у якому інгредієнтами виступають комікси, книжкова ілюстрація та навіть анімація з елементами прикладного мистецтва.

Усе це приправлено незбагненою європейцю таємницею, адже уявлення про радість у японців зовсім відрізняється від нашо-

го. От і скандальний Такаші Мураками заявляє, що своєю творчістю він намагається “ощасливити” тих людей, які відчувають відчай. Хоча як це можна зробити за допомогою його полотен — загадка.

Виставка “Живопис радості: картини японських художників 1990-х років” відкрилась у рамках фестивалю “Місяць Японії в Україні 2010” і триватиме до 17 жовтня. Наприкінці жовтня роботи японців зможуть побачити одесити.

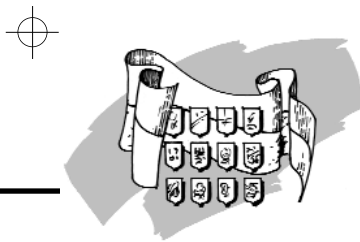
Матеріали підготувала
Леся КОВЕРЗНЕВА

ПРЕМ'ЄРА КІНОАЛЬМАНАХУ ЗІ СКАНДАЛЬНОЮ НАЗВОЮ В КИЄВІ

23 вересня в столичному кінотеатрі “Київ” відбудеться національна прем'єра проекту “МУДАКИ. Арабески”.

Цей цикл різножанрових короткометражок, присвячених “епідемії соціально-культурного нігілізму, що охопила українське суспільство”, було створено без держпідтримки, спонсорів. Професійні режисери зняли фільми власними силами на базі продакшн-студій “FilmToaster” і “CoffeePost”.

При цьому стрічки альманаху вже встигли взяти участь у кількох міжнародних фестивалях. Зокрема картина Мирослава Слабошпицького “Глухота” боролася за “Золотого ведмедя” Берлінале і зараз вирушила до США на фестиваль Марта Віньярд, а фільм Володимира Тихого “По дорозі” отримав “Спеціальний приз журі” на Кінофестивалі FF600 в Словаччині.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

ДРОГОБИЧА КАМІННІ ЧАРИ...

Його вулицями крокує де-сяте століття. З-під Великих князів Київських, Королів Польщі, наперекір трьом імперіям — Австро-Угорській, Російській і комуністичній. На гомінких європейських перехрестях Дрогобич вбирив у себе звичаї, традиції, культури. Славився видобутком солі, яка в середньовіччі була на вагу золота. На гербі Дрогобича на синьому полі зображено дев'ять білих “топок”, соляних кристалів, які утворювалися при солеварінні. А ще місто було величезним прикарпатським ярмарком, куди торговий люд спішив з усіх усюд.

А ще Дрогобич завжди був помітним духовним центром цього куточка Європи. Перелік видатних людей, доля яких пов'язана з містом, чималий. Але є імена, які треба назвати. Першим, звичайно ж, Івана Франка, який народився за кілька кілометрів звідси, в селі Нагуєвичі. Саме в Дрогобичі селянський син навчався в місцевій гімназії з 1867-го до 1875 року. Згодом, у 1890—1892 роках, у стінах цієї ж гімназії навчалися Василь Стефаник та Лесь Мартович. Зайдіть на філологічний факультет Дрогобицького педагогічного університету імені І. Франка, і в його коридорах (це і є славетна гімназія) дослухайтеся до золотого слова наших класиків.

А ще тут жили, вчилися, працювали письменники Стефан Ковалів, Осип Турянський, Петро Карманський, Володимир Бірчак, композитор і диригент о. Остап Нижанківський, співак зі світовим ім'ям Модест Менцинський, відомий польський письменник і художник Бруно Шульц, шеф Генерального військового штабу Української Повстанської Армії генерал Дмитро Грицай, військовий діяч Західно-Української Народної Республіки генерал Григорій Косак.

Славна історія міста ревно й любовно збережена й шанується мешканцями Дрогобича. Переконайтеся в багатстві фондів місцевого історико-краєзнавчого музею — він займає одразу кілька корпусів, старовинних будинків у центрі міста.

Нині Дрогобич — друге за економічним, духовним потенціалом місто Львівської області, центр однойменного району (100 тис. населення). Це не дивно, бо в 1939—1941 і 1944—

1959 роках місто було обласним центром, а сьогодні — центр своєрідної міської конгломератації, в яку входять розташовані буквально за кілька кілометрів оспіваний Франком Борислав і знамените місто-курорт Трускавець.

Нині Дрогобич переживає не кращі часи. У минулому залишилася слава центру солеваріння, видобутку та переробки нафти. Закрилися або ледве дихають колись потужні промислові підприємства. Безробіття, численні соціальні, побутові проблеми, характерні для української глибинки. Оце тобі й прикордонний регіон! Утім, галичани — народ стійкий, за сотні років набачилися й не такого, тому не втрачають оптимізму й гумору, закохані у своє чарівне місто, де діють театр, університет, із двадцятьма ВНЗ, інші навчальні заклади, районний і міський Народні доми. Останнє — то галицька традиція, шляхетніша, аніж банальні міські чи районні Будинки культури. В міському Народному домі чимале приміщення із залом, бібліотекою займає Дрогобицьке міськрайонне об'єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта”, численні осередки якого працюють у Дрогобицькому краї.

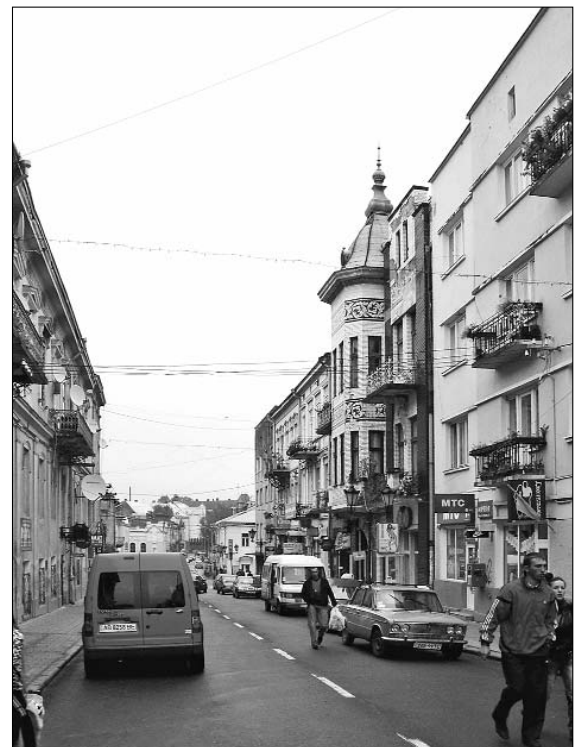
У місті діють православні, греко-католицькі й католицькі храми, чимало видатних пам'яток церковної архітектури. Прекрасні пам'ятники видатним українцям: Тарасові Шевченку, Іванові Франку, Василю

Стефануку, Маркіяну Шашкевичу, Степанові Бандері, Папі Іванові-Павлу II. У центрі, на одному з майданів Старого Міста, — пам'ятник Юрію Дрогобичу. Так підписувався видатний вчений і письменник, педагог середньовіччя Юрій Котермак. Народився в Дрогобичі 1450 року, здобув звання магістра в знаменитому Ягеллонському університеті Кракова, викладав у навчальних закладах. Це він навчав у Ягеллонському університеті Миколая Коперника. Вершиною діяльності українця стала посада ректора найстарішого в Європі Болонського університету в Італії.

Чи не головна принада міста — його чудова архітектура. На перший погляд — типове для середньовіччя Старе Місто. Я не раз із задоволенням оглядав “старувки” Варшави, Кракова, Львова. А в Дрогобичі заховався в розмаїтті архітектурних стилів — готику, ренесанс, барокко, аж до модерну й еkleктики. Знавці міста, а їх тут чимало серед просвітян, пояснюють це тим, що Дрогобич уник воєнних руйнацій, хоча не одна війна котилася цим краєм. Старе Місто вціліло, приростало спорудами не одне століття, звідси й архітектурне різноманіття. Серед прекрасних старовинних будинків не знайдеш однакових. Гарно відреставровані, служать поколінням дрогобичан, вражають чарами легенд і переказів.

Центральні вулиці міста названі іменами титанів духу Шевченка, Франка, Лесі Українки, видатних наших державців — короля Данила Галицького та гетьмана Івана Мазепи.

Ці фото — спроба хоч якось передати чари цього стародавнього, своєрідного українського міста.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2011
Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — ваша газета!

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

на 1 місяць 4 грн 77 коп. на півроку 25 грн 77 коп.
на 3 місяці 13 грн 71 коп. на рік 50 грн 34 коп.

Поштовий індекс — 30617, сторінка 63 в “Каталозі”

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора

Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань

Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

278-63-69

Відділ просвітнянської роботи

Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК
Ольга МОШКОВСЬКА
278-63-69

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Черговий редактор
Євген БУКЕТ

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovo-prosvity.org

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301238
Наклад у вересні — 33 500

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,77 грн.
на 3 місяці — 13,71 грн.

